

**Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка**

**Факультет іноземних мов
Кафедра теорії і практики перекладу**

Кваліфікаційна робота

**ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ТА СТИЛІСТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ
У ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ «ВАВИЛОН» РЕБЕККИ КВАН**

**Спеціальність:
035.041 Філологія. Германські мови та літератури
(переклад включно), перша — англійська**

Здобувача вищої освіти
освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр»
Грицик Наталії Богданівни

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри теорії і практики
перекладу
Чумак Галина Василівна

РЕЦЕНЗЕНТ:
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської філології
та методики навчання англійської мови
Довбуш Ольга Іллівна

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В ХУДОЖНЬОМУ ПЕРЕКЛАДІ	
1.1. Поняття лексико-граматичних трансформацій.....	7
1.2. Види та класифікація лексико-граматичних трансформацій	11
1.3. Застосування лексико-граматичних трансформацій у перекладі художнього тексту	18
РОЗДІЛ 2. СТИЛІСТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У ХУДОЖНЬОМУ ПЕРЕКЛАДІ	
2.1. Визначення та види стилістичних трансформацій у сучасному перекладознавстві	26
2.2. Функціональна роль стилістичних трансформацій	29
РОЗДІЛ 3. ЗАСТОСУВАННЯ ТРАНСФОРМАЦІЙ У ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ Р. КВАН «ВАВИЛОН»	
3.1. Аналіз лексико-граматичних та стилістичних трансформацій у перекладі роману «Вавилон».....	36
3.2. Використання лексико-граматичних трансформацій в українському перекладі роману «Вавилон»	48
3.2.1. Граматична заміна та транспозиція при перекладі.....	48
3.2.2. Додавання та описовий переклад	52
3.2.3. Вилучення та антонімічний переклад	55
3.3. Застосування стилістичних трансформацій в українському перекладі «Вавилон».	58
3.3.1. Архаїзація та модернізація	58
3.3.2. Логізація та експривізація.	61
ВИСНОВКИ.....	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:	74

ВСТУП

В умовах глобалізації складно уявити сучасну людину без активної міжкультурної комунікації та потреби в отриманні інформації. Мова виступає основним механізмом взаємодії між людьми, а також є важливим засобом передачі та збереження знань, цінностей та культурної спадщини. Через прискорення процесів глобалізації, поширення засобів масової інформації та цифрових технологій, переклад виступає важливим чинником формування культурного та інтелектуального простору. Як основний інструмент комунікації, мова відображає складну структуру людського суспільства, адаптуючись до історичних та соціокультурних змін.

Така адаптивна властивість мови особливо помітна в процесі перекладу. Художній переклад відіграє ключову роль у міжкультурній комунікації, слугуючи мостом для обміну культурними цінностями та розширення колективної пам'яті людства. Адекватний переклад не зводиться до дослівного відтворення тексту, а є складним процесом, що вимагає численних перетворень для подолання формальних і семантичних відмінностей між мовами. Ці зміни, які часто називають «перекладацькими трансформаціями», є необхідними для передачі всього змісту оригіналу з дотриманням норм мови перекладу.

Історично такі трансформації іноді розглядалися з нормативним упередженням, як небажані відхилення від вихідного оригінального тексту. Однак сучасні перекладацькі дослідження все частіше розглядають ці перетворення як нейтральну і невід'ємну частину процесу. Трансформації є не тільки необхідною зміною через системні лінгвістичні відмінності, але й залежать від таких факторів, як цільова функція тексту в приймаючій культурі та власне тлумачення перекладача. Таким чином, перекладач прагне створити функціональний і природний художній переклад, який викликає у нової аудиторії таку ж емоційну реакцію, як і оригінал.

Актуальність теми зумовлена потребою вдосконалення художнього перекладу шляхом оптимального застосування перекладацьких

трансформацій. Сучасний етап розвитку перекладознавства характеризується посиленою увагою до відтворення жанрової специфіки художніх творів, зокрема історичного фентезі. Актуальність теми також обґрунтована необхідністю глибокого комплексного аналізу лексико-граматичних і стилістичних трансформацій, які дозволяють адекватно відтворити складну структуру сучасного історичного фентезі українською мовою.

Об'єктом нашого дослідження є особливості застосування лексико-граматичних та стилістичних трансформацій у процесі художнього перекладу.

Предметом дослідження є специфіка реалізації лексико-граматичних та стилістичних трансформацій в українському перекладі роману Р. Кван «Вавилон».

Мета нашого дослідження полягає у встановленні специфіки використання лексико-граматичних та стилістичних трансформацій у художньому перекладі шляхом порівняння оригіналу та перекладу твору Ребекки Кван.

Для здійснення зазначеної мети служать наступні **завдання**:

- 1) з'ясувати значення поняття «лексико-граматична трансформація» та «стилістична трансформація»;
- 2) розглянути види і класифікації перекладацьких трансформацій;
- 3) визначити прагматичні та семантичні мотиви застосування лексико-граматичних та стилістичних трансформацій;
- 4) виконати порівняльний аналіз трансформацій у перекладі роману «Вавилон».

Матеріалом дослідження слугує історичне епічне фентезі Ребекки Кван «Вавилон» та його переклад українською Ганни Литвиненко.

Новизна дослідження полягає у тому, що в роботі вперше на матеріалі українського перекладу роману Р. Кван «Вавилон» здійснено комплексний аналіз функціонування лексико-граматичних та стилістичних трансформацій. Визначено роль трансформації експресивізації та архаїзації як ключових механізмів відтворення жанрових особливостей історичного фентезі. З'ясовано

вплив стратегій модернізації та логізації на збереження авторського ідіостилу та історичної достовірності тексту.

Методи дослідження: теоретичний аналіз, описовий метод, аналіз перекладацьких трансформацій, метод зіставного аналізу, метод ретельного читання (close reading method).

Апробацію результатів магістерського дослідження здійснено у статті «Лексичні трансформації як засіб збереження стилю та змісту у перекладі роману «Вавилон» Ребекки Кван», опубліковану у магістерському віснику Тернопільського національного педагогічного університету № 44. 2025 р. Обсяг статті 5 сторінок.

Теоретичне значення роботи полягає у здійсненні комплексного аналізу лексико-граматичних і стилістичних трансформацій в історичному фентезі на матеріалі твору Ребекки Кван, що дозволяє глибше зрозуміти специфіку відтворення цього жанру.

Практичне значення роботи полягає у тому, що отримані практичні результати можна використовувати при створенні навчальних посібників та інших методичних матеріалів до курсів з теорії і практики перекладу, спецкурсів із художнього перекладу та порівняльної лексикології і стилістики. Також наше дослідження дає змогу використовувати отримані результати для написання курсових робіт та кваліфікаційних робіт з перекладознавства.

Структура кваліфікаційної роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, а також окреслено методи дослідження.

У Розділі 1 «Лексико-граматичні трансформації в художньому перекладі» викладено теоретичні засади перекладознавства щодо поняття трансформації. Розглянуто існуючі класифікації лексико-граматичних перетворень, проаналізовано їхні види (заміна, перестановка, додавання, вилучення,

антонімічний та описовий переклад) та причини застосування під час відтворення художніх текстів.

У Розділі 2 «Стилістичні трансформації у художньому перекладі» досліджено роль стилістики в перекладі та класифікацію стилістичних трансформацій. Охарактеризовано такі прийоми, як логізація, експресивізація, модернізація та архаїзація, а також визначено їхню функціональну роль у збереженні емоційно-естетичного впливу оригіналу.

У Розділі 3 «Застосування трансформацій у перекладі роману Р. Кван «Вавилон»» здійснено порівняльний аналіз українського перекладу твору та оригіналу. На конкретних прикладах продемонстровано особливості використання лексико-граматичних та стилістичних трансформацій для відтворення жанрової специфіки історичного фентезі та авторського ідіостилю.

У висновках підбито підсумки проведеного дослідження та узагальнено результати аналізу адекватності відтворення роману українською мовою.

Список використаних джерел налічує 47 позицій і містить використані у нашій роботі літературні та наукові праці, словники, статті.

РОЗДІЛ 1. ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В ХУДОЖНЬОМУ ПЕРЕКЛАДІ

1.1. Поняття лексико-граматичних трансформацій

Першокласний переклад — це завжди пошук балансу між мовами за допомогою складних текстових трансформацій. Зрештою, головний критерій адекватного перекладу — точна передача змісту, що безпосередньо залежить від майстерності посередника у впровадженні цих технічних прийомів.

Художній переклад кардинально відрізняється від інших видів перекладацької діяльності. Мета такого типу перекладу полягає у відтворенні інформації, у збереженні авторської майстерності та передачі емоційного змісту твору, і тому до нього потрібно застосовувати інші підходи [43].

Буквальний переклад не може точно передати всю глибину авторського задуму. Досвідчений перекладач ретельно вивчає кожне слово і фразу, щоб зрозуміти, як їх можна інтерпретувати [17]. Таким чином для досягнення адекватного перекладу потрібно вдаватися до застосування трансформацій у тексті.

Оскільки науковці обирають різні підходи, щодо трактування та класифікації прийомів перекладу. Лінгвістам доводиться й досі вести дискусії, щодо вироблення чіткої дефініції поняття «перекладацька трансформація» та систематизації універсальної типології.

Загалом за визначенням, поданим у «Словнику української мови» трансформація це — «зміна, перетворення виду, форми, істотних властивостей» [27].

Вітчизняна науковиця І. Синяговська зазначає, що перекладацькі трансформації це необхідні перетворення, які змінюють мовні одиниці вихідного тексту до їхніх відповідників у тексті перекладу. Також «перетворення» не варто сприймати буквально, оскільки оригінальний текст залишається не змінним а

натомість на його основі формується новий текст цільовою мовою. За словами лінгвістки, ми розуміємо, що трансформації виступають базовим прийомом перекладу, суть яких зводиться до маніпулювання формальними (граматика, лексика) або семантичними елементами вихідного повідомлення, але виключно за умови збереження інформаційної складової, направлена для перекладу [26]. Таким чином, трансформації забезпечують мінімальні втрати змісту та еквівалентність на глибинному рівні.

Український мовознавець І. Корунець вивчав основні та другорядні мовні зміни структури та форми для покращення точності у процесі перекладу текстів. Ці зміни він назвав трансформаціями [14]. Вираз «перекладацькі трансформації» в оригіналі — *translation transformations*. Ми вважаємо, що первинне визначення розкриває ширший зміст цього поняття, позаяк у перекладацьку трансформацію не вкладається той самий зміст, що й у трансформацію, здійснену перекладачем. Зокрема, у першому значенні йдеться про звичні трансформації, тоді як у другому — про особистий вибір перекладача.

У сучасній англomовній теорії перекладу термін «трансформації» використовується не так часто. Натомість, для опису аналогічних операцій та технік дослідники зазвичай застосовують інші поняття. Зокрема в працях британського мовознавця Дж. Мандея зустрічаємо термін «*translation procedures*», який описує конкретні підходи, що використовує перекладач під час роботи над текстом [37]. Ця концепція фокусується на практичних кроках перекладача. Крім того, зустрічається інше близьке за змістом поняття — «перекладацькі зсуви» (*translation shifts*). Це визначення фактично повністю відповідає тому, що у вітчизняній науці розуміють під трансформаціями, позначаючи будь-яке відхилення від прямої відповідності під час переходу від мови оригіналу до цільової мови [38]. З цього розуміємо, що у західній традиції перекладознавства замість єдиного поняття «трансформація» часто використовуються множинні терміни, які або описують процес, або фіксують результат відхилення від прямого перекладу.

Більш конкретніше визначення поняття трансформацій запропонували А. Кузьменко, Н. Романишин. Вони вважають, що «міжмовні перетворення» дозволяють забезпечувати адекватну передачу змісту вихідного тексту та рівнозначне його перетворення у мову перекладу. Цей процес супроводжується із використанням відмінної від словникової форми мовної одиниці, за умови збереження її функціонального впливу [17]. По суті, перекладацькі трансформації виконують роль посередницької ланки між текстом-джерелом та цільовим текстом. Їхня динамічна природа обумовлена тим, що перекладач вдається до цих прийомів не з власних поглядів, а через об'єктивну необхідність — у тих випадках, коли стандартний словниковий відповідник не забезпечує коректного або стилістично точного перекладу в конкретному контексті.

Згідно з позицією вітчизняних дослідників Т. Кияка, А. Науменка та О. Огуя, перекладацькі трансформації є комплексом прийомів, завдання яких полягає у досягненні змістової адекватності оригіналу при збереженні його стилістичної своєрідності. Дослідники справедливо відзначають, що процес перекладу охоплює два типи змін: псевдотрансформації (прості міжмовні заміни за відповідниками) та справжні перекладацькі перетворення. Останні є необхідними і відбуваються на різних структурних рівнях: фонетика, морфологія, лексика, синтаксис і текст [13].

Якщо переклад унеможлиблює передачу інформації цільовою мовою, і це спричинено проблемою нестачі мовних ресурсів у мові перекладу, перекладач повинен зберегти стиль автора. Однак, кожен перекладач виконує це завдання по-своєму. Деякі перекладачі можуть в одному й тому ж контексті по-різному відтворювати будову речень та словосполучень [40].

Одна з найпопулярніших класифікацій, на яку спирається більшість сучасних учених, була запропонована І. Корунцем та охоплює:

- 1) лексичні трансформації;
- 2) граматичні перетворення;
- 3) складні лексико-граматичні трансформації [14].

Згідно з визначенням, поданим в іноземному онлайн-словнику Your Dictionary, граматична трансформація в мовному контексті — це «процес зміни шляхом застосування певних синтаксичних правил від абстрактної базової структури до поверхневої структури» [47].

Лінгвіст Дж. Кетфорд у своїй праці визначив граматичну трансформацію або граматичне перетворення як певні зміни, при якій формальна структура висловлювання мовою перекладу перетворюється, а набір значень, що становить його зміст, залишається статичним та відповідає мові оригіналу [31].

З метафункціональної точки зору ці перетворення розглядаються як вибір, що забезпечує баланс між ідейними, міжособистісними та текстовими функціями, гарантуючи, що відтворення значення відповідає як лінгвістичним обмеженням, так і культурному контексту [45].

Для якісного перекладу необхідно не просто передавати слова, а логічно адаптувати граматичні властивості вихідної мови до мови перекладу. Щоб уникнути лінгвістичної інтерференції, тобто буквального перекладу, перекладач повинен вміти використовувати різноманітні граматичні форми та конструкції, які будуть природними для носіїв мови. У контексті перекладу з української на англійську, основними стратегіями для цього є граматичні заміни, компресія (стиснення) та декомпресія (розширення) [33].

Процес зміни в основі якого лежить трансформація структурної організації тексту та ґрунтується на основних синтаксичних та граматичних правилах певної мови [24]. Такі правила визначаються схожими властивостями слова, наприклад сполучуваністю з іншими словами в реченні або його семантичними характеристиками, і відтворюють ці дані в адекватно побудованому реченні.

Процес перекладу базується на трансформаціях як основі всіх технік. Коли люди використовують термін трансформація, вони мають на увазі процес зміни формальних компонентів одиниці вихідного тексту таким чином, щоб вбудовану в нього інформацію можна було передати кінцевому одержувачу. Цей процес називається підтриманням інваріанта або збереженням наміченого повідомлення недоторканим.

Концепція українського вченого С. Максимова полягає в необхідності знаходження компромісу. Оскільки мови мають унікальні лексичні та граматичні особливості, буквальний переклад часто є неможливим або призводить до отримання незрозумілого тексту. Поняття «трансформацій» С. Максимова підтримує свідомі зміни, які вносить перекладач [17]. Це не прояви творчої свободи чи недотримання оригіналу, а обдумані перетворення, необхідні для досягнення кінцевої мети — точного відтворення інформації.

Цей процес вимагає глибокого розуміння обох мовних систем, щоб застосувати структурні або семантичні зміни, які забезпечують збереження змісту, навіть якщо змінюється основа.

Зрештою, визначення С. Максимова є робочим в нашій науковій роботі. Воно допомагає нам зрозуміти, що успішний переклад — це не обов'язково той, який віддзеркалює синтаксис оригіналу, а той, який ефективно передає його інформаційний зміст новій аудиторії [17]. Необхідність цих перетворень підкреслює властиві перекладацькому мистецтву виклики та складність інтелектуальної роботи.

У наукових напрацюваннях Я. Бойка знаходимо найбільш вичерпне визначення лексико-граматичним трансформаціям: «це зміни при перекладі вільного словосполучення та речення з однієї мови на іншу, що стосуються як лексичних, так і граматичних аспектів мови. Вони дозволяють адаптувати зміст оригіналу до граматичних і стилістичних вимог цільової мови, зберігаючи основну ідею і точність передачі» [4, с. 4]. Визнає, що, незважаючи на ці перетворення, основна концепція першотвору повинна залишитися незмінною.

1.2. Види та класифікація лексико-граматичних трансформацій.

Переклад є, по суті, процесом узгодження відмінностей між мовними системами під час перекладу повідомлення з мови оригіналу на мову перекладу. З огляду на те, що кожна мова має власний набір граматичних структур, правил

використання лексики та семантичних груп, перекладачі не можуть просто обмінюватися повідомленнями на основі простої системи кодів. Той факт, що ці системи мають відмінності (лінгвістична асиметрія), означає, що перекладачеві може бути складно перекласти повідомлення безпосередньо, а непрямий переклад буде «незграбним» і неприродним. Щоб узгодити ці систематичні відмінності та зберегти той самий зміст повідомлення та передбачуване повідомлення оригінального тексту, перекладач повинен буде використовувати кілька технічних процесів (лексико-граматичні перетворення), які включатимуть одночасні зміни як лексики, так і граматики. Процеси лексико-граматичного перетворення є основними робочими методами, які використовують професійні перекладачі, і є основним засобом створення динамічної еквівалентності в тексті перекладу.

Теоретики перекладу, які вивчають поняття трансформації, не дійшли загальної згоди щодо конкретного значення терміну «трансформація», тому вчені пропонують численні класифікації, які відрізняються одна від одної. Нами буде надано вичерпний огляд цих концепцій поділу трансформацій, а потім проведено детальний аналіз прийомів перекладу, що базуються на трансформації.

На думку К. Сіпаюнга, перекладацькі трансформації є ефективним методом отримання високоякісного перекладу. На основі цього погляду автор дійшов висновку, що трансформації є дієвим засобом для відтворення відсутніх елементів в тексті перекладу. Ці інтерпретації базуються на двох основних теоретичних підходах: теорії класифікації трансформацій Блума-Кулки та теорії узгодженості Халлідея і Маттіссена, що описує трансформації в описових текстах [42].

Трансформація синтаксичної структури мови оригіналу є одним з найважливіших елементів у процесі перекладу тексту, і застосовується, щоб передати його повністю цільовою мовою та зберегти семантичні і стилістичні значення мови оригіналу, відтворивши їх через синтаксичну структуру мови перекладу. Існує кілька способів класифікації синтаксичної трансформації мови

оригіналу. У своїх публікаціях українська перекладачка А. Мамрак, наприклад, розглядає класифікацію граматичних трансформацій на більш високому рівні складності, ніж просто заміна слова в реченні. Вона класифікує трансформації на чотири типи:

- 1) Перестановка;
- 2) Заміна;
- 3) Додавання;
- 4) Опущення [20].

Лінгвісти зазвичай поділяють основні типи трансформацій за мовними рівнями на чотири категорії: фонологічні, морфологічні, лексичні та синтаксичні.

Дж. Кетфорд виділив у своїй роботі три основні типи «зсувів»: зсуви рівня (тобто зміни на лінгвістичному рівні — наприклад, заміна слів на фрази); зміни категорії (тобто зміни граматичної категорії — наприклад, перетворення іменника на дієслово); та структурні зміни (тобто перегрупування або реструктуризація елементів для приведення їх у відповідність до синтаксичних норм мови перекладу). Кожен тип трансформації не є довільною помилкою, а є свідомим рішенням перекладача, прийнятим з метою подолання відмінностей між структурою вихідної та цільової мов, ідіоматичними виразами та культурними нормами. Використовуючи відповідні типи «зміщень», перекладачі можуть зберегти ідейні (зміст), міжособистісні (тон, ставлення) та текстові (згуртованість, плавність) функції оригінального тексту, щоб читач мови перекладу отримав те саме повідомлення, яке мав на меті автор. Ця базова модель також пояснює фокус сучасної теорії перекладу на досягненні функціональної еквівалентності на противагу буквальному перекладу [26].

Ранні класифікації, зокрема класифікації Кетфорда, були переважно теоретичними і до фактичного перекладу ніколи не застосовувалися у повному обсязі. Попередні методи поділу базувалися на порівнянні двох загальних лінгвістичних систем з метою визначення можливих типів змін.

Сучасні методи поділу ґрунтуються на емпіричних даних для вивчення конкретного перекладу. Нова парадигма зосереджена на визначенні властивостей, що існують у мові перекладу, яка фактично використовується, на відміну від спекуляцій щодо теоретичних можливостей. Дослідники перекладу змогли визначити властивості, притаманні процесу перекладу, використовуючи такі інструменти, як оригінальні тексти і переклади та зіставні неперекладені тексти однією мовою [32].

В науковому доробку лінгвістів А. Г. Гудманяна та І. М. Баклан знаходимо такий підхід поділу трансформацій на дві основні групи: системні, що передбачають перетворення між мовними структурами, та секторальні, що стосуються вирішення конкретних проблем у спеціалізованих текстах [8]. Таку систематизацію доповнює класифікація М. Шрайбера, який поділяє основні перекладацькі трансформації на лексичні, граматичні, семантичні, стилістичні та допоміжні. Нашу увагу ми зосереджуємо на лексичних та граматичних трансформаціях:

1) лексичні трансформації передбачають дії на рівні слів, такі як лексичне запозичення, лексична заміна (підстановка) та структурні заміни у словотворенні;

2) граматичні трансформації є найчисленнішими і включають синтаксичне уподібнення, перестановку (пермутацію), експансію, редукцію та різні типи замін, такі як зміна частини мови або зміна синтаксичної структури [41].

Класифікація перекладацьких трансформацій, запропонована Є. Бабенком, С. Амеліною та Н. Білоусом, узагальнює складний процес перекладу у чотири окремі, але взаємопов'язані типи трансформацій: граматичні, лексико-семантичні, стилістичні та комплексні [1]. Ця класифікація є важливою, оскільки вона надає структуровану та всебічну перспективу, через яку можна аналізувати рішення, що приймає перекладач.

Класифікація перекладацьких трансформацій С. Максимова надає комплексну та систематично структуровану основу. Замість того, щоб розглядати переклад як цілісний процес, ця теорія розкладає трансформації на

чотири окремі, але взаємопов'язані рівні: суто лексичні, лексико-семантичні, граматичні та лексико-граматичні [19]. Цей багаторівневий підхід є цінним інструментом як для академічного аналізу, так і для практичної підготовки перекладачів, підкреслюючи, що рішення проблем перекладу можна знайти на різних лінгвістичних рівнях.

Лексико-граматичні трансформації відносяться до найскладніших стратегій, де лексичний вибір і граматичні особливості нерозривно пов'язані між собою. Антонімічний переклад, повна реорганізація та компенсація є високорівневими техніками вирішення проблем. Зокрема, компенсація є ознакою кваліфікованого перекладача, який розуміє, що втрата значення або стилістичного ефекту в одному місці може бути стратегічно відтворена в іншому місці тексту [19].

У класифікації В. Карабана виділяють п'ять основних видів граматичних трансформацій: пермутація (перестановка), субституція (заміна), додавання, вилучення. Також, науковець приділяє значну увагу комплексній трансформації, включає дві або більше простих граматичних трансформацій [10].

На нашу думку найбільш розширену класифікацію лексико-семантичних та граматичних трансформацій надали українські науковиці Л. Науменко та А. Гордєєва.

Вони пропонують таку класифікацію граматичних трансформацій:

1) компенсація — це граматична трансформація, яка відбувається при втраті значення в одній частині тексту і шляхом компенсації відтворюється у іншій частині;

2) зміна порядку слів у реченні;

3) поділ (внутрішній та зовнішній) — передбачає поділ речення на дві або більше частин. Внутрішній поділ дозволяє розділити речення на менші частини за допомогою розділових знаків, таких як коми, крапка з комою або тире. Зовнішній поділ речення або парцеляція має на меті розділення речення мовою оригіналу на два або більше самостійних речень у мові перекладу;

4) інтеграція (внутрішня та зовнішня) — це «спосіб перекладу складносурядного чи складнопідрядного речення простим реченням» [13].

У своїх працях вони виділяють 12 видів трансформацій:

1) вибір синонімічного заміника — ця трансформація використовується при перекладі багатозначних слів. Вона передбачає вибір відповідного синоніма з мови перекладу з урахуванням конкретного контексту, в якому вживається слово;

2) контекстуальна заміна відбувається, коли слово або фраза в мові оригіналу замінюється іншим словом або фразою в мові перекладу, яке не є його словниковим еквівалентом. Цей вибір повністю базується на конкретному контексті та лінгвістичних нормах мови перекладу. Пошук контекстуальної заміни передбачає спочатку пошук словникового еквівалента, а якщо його немає, використання позамовних знань про предмет для вибору відповідного терміна із загального словника мови перекладу;

3) калькування — це метод перекладу, який відтворює структурну модель лексеми мови оригіналу без збереження її точного звучання або написання. Іноді це називають запозиченням. Він передбачає передачу денотативного значення одиниці на основі дослівного перекладу;

4) описовий переклад ця трансформація передає значення одиниці мови оригіналу як фрази або речення в мові перекладу. Зазвичай використовується, коли немає прямого лексичного еквівалента, що є типовим для ідіом, нееквівалентного словника, термінів та неологізмів. Головною перевагою цього методу є його здатність пояснити поняття для читача;

5) транскодування — це метод перекладу, який відтворює звук або графічну форму слова мови оригіналу за допомогою літер і звуків мови перекладу. Існує чотири різних типи транскодування: транскрипція, транслітерація, переносить слово по літерах, змішане транскодування: адаптивне транскодування (натуралізація): адаптує форму вихідного слова відповідно до фонетичних або граматичних норм мови перекладу;

6) антонімічний переклад цей тип перетворення передбачає заміну слова в мові оригіналу на його протилежність за значенням у мові перекладу, ефективно змінюючи позитивну форму на негативну або навпаки. Негативізація — слово

без формального негативного маркера в мові оригіналу перекладається за допомогою слова з негациєю в мові перекладу. Позитивізація — фраза з двома негативними компонентами в мові оригіналу перекладається одним позитивним словом або фразою в мові перекладу;

7) опущення — це зменшення кількості слів або лінгвістичних знаків у перекладеному тексті. Ця трансформація передбачає видалення з вихідного тексту явної інформації, яка вважається зайвою або надмірною. Вона часто застосовується до плеонастичних виразів в англійській мові, де слова повторюють значення одне одного;

8) додавання — ця трансформація є протилежною до стиснення і передбачає збільшення кількості слів у перекладеному тексті. Вона полягає у перекладі одного слова з мови оригіналу двома або більше лексемами в мові перекладу. Це робиться для пояснення неявної інформації з оригінального тексту, щоб прояснити її для читачів, які можуть бути не знайомі з поняттям;

9) перестановка — це лексична трансформація, яка змінює порядок слів або елементів у фразі;

10) транспозиція передбачає заміну однієї частини мови на іншу під час перекладу без зміни основного значення;

11) конкретизація — це лексико-семантична трансформація, при якій слово з широким значенням у мові оригіналу замінюється словом з більш вузьким, конкретним значенням у мові перекладу;

12) узагальнення — протилежність конкретизації [13].

Однак таку класифікацію не вважаємо досконалою, оскільки деякі перетворення (транспозиція, декомпресія, антонімічний переклад) вимагають змін як на граматичному так і лексичному рівні. Тому схиляємося до комплексної систематизації запропонованою Я. Бойком, який в результаті порівняння великої кількості трансформацій відніс до лексико-граматичних: граматичну заміну, додавання, вилучення, транспозицію, антонімічний переклад, описовий переклад, експлікацію та цілісне перетворення [4].

Це означає, що існуючі класифікації трансформацій є недостатньо повними. Такий висновок свідчить про те, що переклад не є статичним, механічним процесом, який можна повністю відобразити за допомогою обмежених правил. Навпаки, це динамічний і творчий процес переосмислення та відтворення. Той факт, що сучасні підходи не враховують весь спектр методів і технік, підкреслює необхідність постійних наукових досліджень. Це не є ознакою недостатньої дослідженості даної галузі, а скоріше свідчить про її складність і багатогранність, що вимагає подальших досліджень для кращого розуміння складних когнітивних і лінгвістичних процесів, які беруть участь в ефективній адаптації тексту.

1.3. Застосування лексико-граматичних трансформацій у перекладі художнього тексту

Соціальна та психологічна парадигма розширює сферу перекладознавства, включаючи психологію поряд з існуючими лінгвістичними та культурними аспектами. Центральне місце в цьому підході займає робота Е. Гентцлера, який стверджує, що переклад є потужною, формуючою силою, яка активно будує нашу ідентичність. На основі його досліджень прогрес людської історії він пов'язує з перекладом, стверджуючи, що розвиток континенту є, по суті, історією формування ідентичності. З цієї точки зору, переклад розглядається не як проста лінгвістична робота, а як глибоко творча діяльність, завдяки якій цілий регіон може окреслити свою ідентичність [38].

Переклад з однієї мови на іншу неможливий без граматичних трансформацій. Граматична трансформація — це перш за все перебудова речень (зміна їх будови) і різноманітні синтаксичні та морфологічні заміни.

Англійська і українська мови належать до різних мовних груп через це часто виникають труднощі у процесі художнього перекладу. Аломорфні риси у даних мовах простежуються в граматичних категоріях (артикуль, герундій,

інфінітивні комплекси), категорії числа тощо [25]. Точність перекладу завжди залежить від компетентної постановки мовної задачі та вміння здійснити необхідні перекладацькі трансформації. Для того, щоб здолати перешкоди та досягнути високого рівня адекватності перекладу, перекладачі вдаються до перекладацьких трансформацій.

Ці глибоко вкорінені відмінності в їхніх граматичних системах, включаючи їхні унікальні набори категорій, форм і конструкцій, створюють значні перешкоди для перекладачів. Однією з головних проблем, виявлених у цьому процесі, є розуміння взаємозв'язку між оригінальним контекстом автора та власним контекстом перекладача. Існує думка, що схожість або розбіжність між цими двома контекстами визначається ступенем кореляції між їхніми базовими реаліями [6]. Таким чином, перекладач повинен покладатися на своє особисте сприйняття реалій та власні культурні рамки, щоб інтерпретувати та точно передати значення вихідного тексту.

Процес перекладу передбачає складну взаємодію лінгвістичних корективів, що ускладнює чітке розмежування різних типів перетворень. Основною проблемою в перекладознавстві є усвідомлення того, що лексичні та граматичні зміни часто відбуваються одночасно в одному реченні. Таке поєднання технік підкреслює недоцільність розглядати переклад як ряд окремих заміन. Приміром, суто граматичні перетворення рідко розглядаються ізольовано. Натомість вони функціонують у взаємозв'язку з іншими прийомами перекладу. Типовим прикладом є зміна порядку слів, яка часто вимагає відповідних граматичних заміин для пошуку лексичних еквівалентів, що найточніше зберігають семантичну та стилістичну цілісність вихідного тексту. Ця взаємодія підкреслює необхідність перекладача одночасно орієнтуватися в декількох мовних рівнях.

Крім того, граматичні перетворення часто нерозривно пов'язані з лексичними змінами. У певних ситуаціях перекладач змушений змінювати конкретні лексеми або навіть вводити нові елементи в речення, щоб зберегти синтаксичну структуру оригіналу. Такі втручання не є випадковими, це

стратегічні рішення, спрямовані на досягнення більшої гармонії в тексті перекладу, щоб успішно передати як його основний зміст, так і стилістичні нюанси. Ця необхідність демонструє, що жорстке дотримання одного типу трансформації на шкоду іншим може поставити під загрозу загальну якість і точність перекладу.

Цей погляд підтверджується науковими дослідженнями, як-от роботою І. Синяговської, яка зазначає, що окремі трансформації можуть належати до декількох підтипів або навіть входити до різних категорій. Ця гнучкість існує тому, що між різними типами трансформацій немає чітких меж, що дозволяє поєднувати їх або замінювати один одним залежно від контексту [26]. Зрештою, це підкреслює, що переклад є цілісним процесом, який вимагає від перекладача динамічного та інтегрованого підходу до орієнтування в лінгвістичних та структурних відмінностях між мовами.

Дослідження Ю. Бегми показує, що використання комплексних перекладацьких трансформацій значно покращує загальну якість та цілісність перекладеного твору. Такий підхід має три основні переваги: він забезпечує більш точне дотримання оригінального задуму автора, надає перекладачеві ширший набір варіантів для відповідної зміни тексту та сприяє більш об'єктивному та методологічно обґрунтованому процесу перекладу [3].

Процес професійного літературного перекладу починається з всебічного розуміння та аналізу лексичної та граматичної структури вихідного тексту. При перекладі між такими мовами, як англійська та українська, хоча буквальний переклад синтаксичних структур іноді можливий, перекладачеві часто доводиться застосовувати граматичні перетворення [29].

Ці перетворення можуть варіюватися від часткових до повних змін складу речення, включаючи заміну частин мови та інших членів речення. Такі модифікації часто необхідні навіть тоді, коли в мові перекладу існує подібна граматична структура, що підкреслює складність точного передавання оригінального значення. Під час перекладу граматична форма та синтаксична структура не розглядаються окремо від лексичного контексту. Значна складність

може також виникати через унікальний стиль автора, особливо коли мова виконує додаткову семантичну або виразно-стилістичну функцію, яку необхідно зберегти [28].

Лексичні та граматичні одиниці відрізняються за способом вираження. Значення, які в одній мові є лексичними (тобто виражаються через словникові одиниці), в інших мовах можуть бути виражені граматично [32].

Необхідність граматичної конверсії природно виникає лише в першому та другому випадках. Порівняно з англійською, в українській відсутні такі граматичні категорії, як артиклі чи герундій, а також інфінітивні комплекси та абсолютні номінативні структури. Часткові перекриття або відмінності у значеннях і вживанні відповідних форм і структур також вимагають граматичних трансформацій. Це часткова неузгодженість категорій числа, неузгодженість пасивних структурних форм, неповний збіг форм інфінітивів і відмінків, деякі відмінності в способових виразах.

Порядок слів в англійському реченні суворо фіксований, оскільки в англійській мові відсутні відмінкові закінчення, за якими, наприклад, в українській мові можна визначити, яким членом речення є це слово або група слів.

Зміна порядку слів у реченні при перекладі з англійської на українську пов'язана з актуальним членуванням речення. З комунікативної погляду речення ділиться на частини: «відоме», тобто «тема» і «нове», тобто «рема». В українській мові такий поділ на «тему» і «рему» проявляється у порядку слів. «Тема» завжди міститься на початку речення, а «рема» — наприкінці [5]. Таким чином, найбільш логічно значущий елемент завжди виявляється наприкінці речення.

У англійському реченні, через те, що у ній фіксований порядок слів, місце «теми» і «реми», навпаки, виявляється не фіксованим. Але в англійській мові є така граматична категорія як артикль, за допомогою якого легко визначається «тема» та «рема» речення.

Одним з найпоширеніших випадків у перекладі художнього тексту з англійської на українську є заміна простого речення складним. Так усі англійські речення, що містять ускладнення дієприкметником, герундієм та інфінітивом, перекладаються українською складнопідрядними реченнями [14].

Додавання під час перекладу художньої літератури можуть виявитися необхідними з кількох причин. Часто в англійській мові опускаються слова, які можуть бути відновлені з контексту. При перекладі українською мовою вони обов'язково мають бути присутніми [14].

При перекладі вилученню піддаються найчастіше слова, які семантично надмірні, і значення яких можна легко отримати з контексту. Одним з прикладів надмірності є вживання у художніх творах великої кількості синонімів, які використовуються для виразності твору [14].

Лексичні та граматичні трансформації є важливими інструментами, що впливають з логічного та критичного мислення. Переклад не слід розглядати як абсолютне, дослівне відтворення вихідного тексту іншою мовою, оскільки такий буквальний підхід навряд чи задовольнить цільову аудиторію. Натомість, основним завданням перекладача є створення тексту, який за своїм змістом максимально наближений до оригіналу. Такий акцент на значенні забезпечує розуміння інформації одержувачем з тим самим наміром, який спочатку мав на увазі автор. Однак необхідно дотримуватися критичного балансу, оскільки надмірне використання граматичних перетворень може призвести до того, що кінцевий текст буде звучати неприродно.

Найбільша різниця полягає в тому, як перекладачі сприймають свою роль у використанні перекладацьких зсувів. Якщо раніше моделі перекладацьких зсувів Віней і Дарбелнет, а також Найди були дуже нормативними щодо використання перекладацьких трансформацій. Тобто вони вважали, що перекладач повинен використовувати трансформацію лише в тому випадку, якщо дослівний переклад був би неприродним або неправильним.

Сучасні вчені, які враховують дані, підходять до цієї теми з нейтральної точки зору. Перекладацькі трансформації більше не розглядаються як «поганий

переклад», «аномальний переклад» або «відхід від норми». Натомість, трансформації тепер сприймаються як «природне явище перекладацького процесу» і навіть як одна з його основних ознак. Цей новий погляд на трансформації в перекладі дозволив дослідникам об'єктивно вивчати їх як важливий аспект процесу перекладу текстів, на який впливають як мова (мови), так і інші фактори, такі як значення перекладеного тексту в культурі, в якій він буде читатися, та власне сприйняття тексту перекладачем [39].

Процес перекладу, наприклад з англійської на українську, є не просто заміною слів, а справжнім перехрещенням двох культур. Необхідність застосування перекладацьких трансформацій іноді випливає з унікального світогляду та мовних особливостей англійської мови. Перекладацькі трансформації надають потрібні механізми для подолання розбіжностей та досягнення еквівалентності в перекладах.

Існує дві категорії причин, через які можуть застосовуватися перекладацькі трансформації: об'єктивні та суб'єктивні.

Об'єктивні причини зумовлені внутрішніми відмінностями мов і культур, що перекладаються. Ці відмінності існують у вигляді культурного середовища носіїв різних мов та способу, у який вони структурують свою граматику.

Суб'єктивні причини зумовлені перекладачем (та конкретним контекстом, у якому він/вона працює). Приклади суб'єктивних факторів, що впливають на застосування перетворень, включають: часові обмеження під час перекладу; особистий стиль; рівень компетентності та чи є перекладач носієм мови оригіналу або мови перекладу.

Трансформації створюють дві основні форми замін: стабільні міжмовні відповідності, які формуються і встановлюються завдяки загальній практиці; контекстуальні заміни, які формуються в результаті конкретного контексту перекладу. Потреба у формуванні цих замін виникає через фундаментальні відмінності між мовою оригіналу та мовою перекладу. Ці відмінності включають:

- 1) відмінності в самих мовних системах;

- 2) відмінності в нормативних стандартах обох мов;
- 3) відмінності в комунікативних умовах, що використовуються носіями кожної мови;
- 4) відмінності в базових знаннях носіїв кожної мови.

В цілому, перекладацькі трансформації є важливим інструментом, що допомагає перекладачам долати перешкоди, пов'язані з відмінностями між мовами та культурами, для ефективного перекладу та встановлення рівноцінного перекладу.

Висновки до розділу 1

У першому розділі було з'ясовано, що лексико-граматичні трансформації становлять фундамент художнього перекладу, оскільки саме вони забезпечують ефективну адаптацію змісту оригіналу до структурних, стилістичних та семантичних норм мови перекладу. Переклад не може ґрунтуватися на буквальному відтворенні, адже лінгвістична асиметрія між мовами створює об'єктивні перешкоди для прямої передачі змісту. Тому трансформації виступають необхідними прийомами, які дозволяють зберегти інформаційну точність і відтворити естетичну функцію тексту.

З'ясовано, що у вітчизняній і зарубіжній лінгвістиці поняття трансформації інтерпретується по-різному: від широкого визначення змін мовних одиниць (І. Синяговська, І. Корунець) до трактування трансформації як результату відхилення від буквальної відповідності (Дж. Мандей, Дж. Кетфорд). Проте спільним для всіх концепцій є визнання того, що такі перетворення не є довільними, а зумовлюються потребою зберегти інваріант змісту. У цьому контексті важливою є позиція С. Максимова, який підкреслює, що трансформації — це свідомий інтелектуальний вибір перекладача, спрямований не на зміну змісту, а на його найточніше відтворення.

Аналіз класифікацій трансформацій показав їх значну варіативність. Найчастіше лексико-граматичні трансформації розглядаються як комплекс прийомів, що охоплюють одночасні зміни на рівні лексики та граматики. Серед поширених підходів визначено: транспозицію, граматичну заміну, додавання, вилучення, а також описовий та антонімічний переклад. Незважаючи на різні підходи, у всіх класифікаціях підкреслюється їхня функціональна роль: забезпечення змістової адекватності й стилістичної відповідності тексту перекладу.

Отже, лексико-граматичні трансформації є ключовим інструментом перекладача, без якого неможливо досягти природності, точності, структурної узгодженості та збереження авторського стилю.

РОЗДІЛ 2. СТИЛІСТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У ХУДОЖНЬОМУ ПЕРЕКЛАДІ

2.1. Визначення та види стилістичних трансформацій у сучасному перекладознавстві.

Стилістика — це розділ лінгвістики, який вивчає, як автори реалізують свої творчі задуми за допомогою мовних засобів та побудови тексту. У стилістиці досліджується, як мовці/письменники свідомо обирають певні стилістичні особливості, щоб створити тексти, які є більш інформативними, переконливими або цікавими, ніж це можна було б досягти за допомогою буквального викладу. Стилістика є особливо важливою для перекладачів, оскільки вона допомагає їм визначити, як вихідний текст досягає свого значення; забезпечує ясність у випадках, коли вихідний текст є неоднозначним; та використовує стилістичні стратегії, такі як метафора. Таким чином, перекладачі можуть створити версію вихідного тексту мовою перекладу, яка не тільки семантично еквівалентна вихідному тексту, але й прагматично еквівалентна вихідному тексту для читачів мови перекладу [7].

Головною метою перекладача при перекладі художнього тексту, що має історичне підґрунтя, є передача в перекладі історичного часового контексту та старовини оригінального тексту. При цьому в перекладі мають бути відображені стилістичні особливості (виразні риси) тексту, що визначають його загальний стиль. Це є ключовим елементом перекладу будь-якого тексту з виразними часовими посиланнями.

З метою досягнення необхідних стилістичних аспектів історично забарвленого тексту, необхідно використовувати стилістичні перетворення. Стилістичні трансформації — це техніки, які використовують перекладачі для коригування стилістичних акцентів шляхом зниження або підвищення конотативного значення оригінального тексту, щоб відповідати стилістичним

нормам мови перекладу. Ці трансформації відбуваються через те, що точна, однозначна відповідність між оригіналом і перекладом рідко може бути досягнута, і тому відбувається стилістичний зсув, щоб якомога точніше передати оригінал [18].

На думку В. Приходько, завдання перекладача полягає у пошуку відповідних стилістичних еквівалентів у мові перекладу з метою відтворення відповідних стилістичних структур, що використовуються у мові оригіналу. Під поняттям «стилістичний еквівалент» розуміється пошук виразу в цільовій мові, який є функціонально еквівалентним виразу у вихідній; такий спосіб є необхідним, оскільки неможливо просто перекласти образну структуру іншою мовою без втрати частини значення та/або нюансів виразу у вихідній мові [23].

Пошук стилістичних відповідників призведе до «стилістичних зрушень», які не передбачають зміни оригінального тексту з боку перекладача; натомість вони є необхідною стратегією для якомога точнішого відображення характеристик оригінального тексту в абсолютно іншій мовній системі.

У вітчизняному перекладознавстві визначається «функціональне стилістичне зрушення» як найкращий варіант для перекладачів. У праці С. Остапенка розглядається класифікація стилістичних трансформацій за такими типами:

- 1) стилістична заміна;
- 2) стилістична заміна (інверсія);
- 3) стилістична інтенсифікація;
- 4) стилістична типізація;
- 5) стилістична індивідуалізація;
- 6) стилістичне послаблення;
- 7) стилістична втрата;
- 8) стилістичне вирівнювання [22].

Потім систематизуються ці трансформації залежно від впливу, яку кожна з них має на кінцевий вираз:

1) інтенсифікація відбувається через індивідуалізацію, типізацію та деталізацію;

2) схожі вирази утворюються через заміну та заміщення;

3) ослаблення виразу відбувається через вирівнювання та втрату [22].

У своїх дослідженнях Л. Науменко та А. Гордєєва описують стилістичні трансформації як засоби, що дозволяють перекладачеві свідомо змінювати стильовий відтінок тексту. Основна ідея цих методів полягає в двох ключових аспектах: по-перше, у контролі над конотативними відтінками значення, які можна або акцентувати, або ж робити нейтральними. По-друге, під час адаптації тексту до стилістичних стандартів, які є нормою для перекладної мови, авторки виділяють чотири основні типи таких трансформацій:

1) логізація;

2) експресивація;

3) модернізація;

4) архаїзація [21].

Логізація — це процес, який полягає в «знебарвленні» тексту шляхом змінення емоційно насичених, експресивних або культурно специфічних складових оригінальної мови на нейтральні варіанти в перекладі. Через такий підхід може зменшитися або зовсім зникне естетична функція початкового тексту.

Експресивація діє протилежним чином. Цей підхід передбачає заміну нейтральних слів та висловлень на стилістично марковані, що надає перекладеному тексту яскравого емоційного забарвлення, якого, можливо, не вистачало в оригіналі в такій самій мірі.

Модернізація — це оновлення змісту шляхом заміни старомодних термінів, історичних висловлювань та архаїчних граматичних структур на сучасні аналоги. Цей метод робить текст доступнішим для сьогоденних читачів, але може знизити його історичну достовірність та естетичну цінність.

Архаїзація ж, в свою чергу, є свідомим «зістарюванням» тексту. Перекладач використовує застарілі слова, висловлювання та синтаксичні

конструкції, щоб відобразити історичний колорит часу або надати тексту певну стилістичну атмосферу. Це проявляється як на рівні лексики, так і на граматичних аспектах.

На думку Н. Карпенко та І. Полюк, стилістичні трансформації охоплюють широкий спектр прийомів, що спрямовані на забезпечення адекватної передачі авторського стилю та прагматичного впливу тексту. До них належать експлікація, яка дозволяє уточнювати зміст прихованих або культурно маркованих елементів; синонімічні заміни, покликані зберегти стилістичний тон та уникнути небажаних повторів; компенсація, що відновлює втрачені ефекти шляхом перенесення їх в іншу частину тексту; логізація; експресивація; модернізація; архаїзація [11].

А. Корягіна наводить додаткові стилістичні трансформації, такі як компресія та розширення, які висувують на перший план структурну відмінність між мовами. Під компресією розуміють еліipsis, семантичну конденсацію, опущення надлишкових елементів та лексичне згортання. Це допомагає зрозуміти, чому коротший переклад не обов'язково є втратою сенсу, а може, навпаки, представляти більш природне та ефективне втілення в мові перекладу. Ці стратегії показують, що кількісні зміни в довжині тексту часто відображають якісну адаптацію до норм культури та жанру мови перекладу [15].

Отже, ці стратегії слугують перекладачеві як засоби стилістичної адаптації тексту. Вони дозволяють або оновити та згладити мову, або навпаки, підкреслити її виразність та історичну складову.

2.2. Функціональна роль стилістичних трансформацій

Літературний переклад має подвійну природу, оскільки є як безпосереднім продуктом, так і активним чинником впливу на комунікацію між різними культурами. Він є динамічним процесом, який не тільки відтворює зміст оригінального твору, але й створює нові значення та перспективи для нової аудиторії. Цей погляд кидає виклик історично домінуючому сприйняттю

перекладу як суто інформативного інструменту. Впроваджуючи нові форми, ідеї та стилістичні засоби, переклад може змінити хід розвитку національної літературної традиції, до якої він входить [2].

Використання емоційної лексики в літературних творах є важливим, оскільки вона дає уявлення про почуття, пристрасті та емоції людей, а отже, дозволяє побачити реальний світ емоцій у всіх їхніх проявах. Саме з слів, які обирає письменник, можна отримати повне розуміння сили цього досвіду.

Емоційні ознаки, оцінки та вирази є фундаментальними для художнього мовлення, а постійний пошук нових способів передачі цих елементів є ключовим компонентом успішного процесу написання. Щоб успішно передати творче бачення письменника, він/вона повинен/повинна привернути увагу читача; це можливо лише в тому випадку, якщо читач здатний інтерпретувати те, що письменник намагається йому/їй сказати. Експресивне вираження — це метод, за допомогою якого письменник може скерувати інтерпретацію читачем певної проблеми (проблем), зацікавити його та сформувати в його свідомості розуміння точки зору письменника. Зрештою, письменник прагне викликати у читача конкретну реакцію на тему, що передається, та спонукати його думати та діяти певним чином [16].

Аналіз емоційної мови, що використовується в літературі, має цінність, оскільки саме за допомогою слів ми розуміємо і висловлюємо свої внутрішні людські емоції. Автори навмисно використовують емоційну, емотивну та виразну мову, щоб привернути увагу читача до порушених питань, скерувати його точку зору на ці питання та створити певний емоційний настрій [28]. За допомогою емоційної мови автори мають можливість формувати точку зору читача на певне питання та мотивувати його до певних дій.

Дослідниця К. ван Левен-Зварт створила модель для вивчення того, як часті внутрішні стилістичні зміни в літературному творі можуть призвести до його більшого глобального художнього впливу. Модель К. ван Левен-Зварт базується на попередніх дослідженнях інших вчених. Зокрема, в основі цього

підходу лежать дослідження Дж. Ліча і М. Шорта, які розрізняють два типи стилістичних варіацій на різних рівнях:

- 1) мікрорівневі стилістичні варіації в семантиці, синтаксисі та фонології;
- 2) макрорівневі стилістичні властивості, що утворюються в результаті мікрорівневих варіацій [35].

Стилістична цінність на макрорівні розуміється з використанням трьох мовних функцій: міжособистісної, ідейної та текстової. Модель К. ван Левен-Зварт застосовується до трьох рівнів художнього прозового тексту:

- 1) історичного рівня (фактичні події);
- 2) рівень сюжету (вигаданий світ);
- 3) рівень дискурсу (лінгвістична конструкція вигаданого світу).

Найважливіше, що модель ван Левен-Зварт показує, що фокалізація — точка зору та інші методи, що використовуються для привернення уваги читачів (наприклад, імплікація та експлікація) — є основним механізмом, що пов'язує стилістичні зміни на мікрорівні, виявлені на рівні дискурсу, зі стилістичними відмінностями на макрорівні в тексті [35].

Між перекладом і стилістикою існує фундаментальний зв'язок, який є основою процесу перекладу. Такий підхід підносить переклад з рівня простого лінгвістичного перенесення на рівень складного аналітичного та творчого процесу.

Основна ідея полягає в тому, що перекладач не може ефективно відтворити текст іншою мовою, не зрозумівши спочатку, як оригінальний текст досягає свого впливу. Стилїстика дозволяє перекладачеві розкласти текст на складові частини, розглядаючи такі елементи, як вибір слів, структура речень та літературні засоби, наприклад метафори. Розуміючи, чому автор зробив певний стилістичний вибір, зокрема, щоб створити навмисну двозначність або викликати певну емоційну реакцію, перекладач може шукати еквівалентні стратегії в мові перекладу [30].

У контексті прагнення перекладу забезпечити одночасно когнітивну точність і естетичну повноцінність, метафора постає одним із найбільш чутливих

елементів тексту. Вони передають культурні особливості, структурують сприйняття і мають велике емоційне та оціночне значення. Спостереження, що перекладачі зазвичай прагнуть зберегти метафору в мові перекладу, підкреслює їхню спрямованість на збереження стилістичного задуму автора і образного багатства тексту. Тільки коли це виявляється неможливим — через мовні, культурні або контекстуальні розбіжності — перекладачі вдаються до семантичних і стилістичних перетворень, таких як деме́тафоризація. У цьому сенсі деме́тафоризація є одночасно рішенням і помилкою. Вона зберігає значення висловлювання, але неминуче зменшує образність і емоційність оригіналу.

Подібним чином, застереження щодо заміни синонімами привертає увагу до обмежень лексичної еквівалентності: слова, що здаються схожими за денотацією, можуть істотно відрізнятися за конотацією, регістром або інтенсивністю. В результаті навіть ретельний вибір синонімів може тонко змінити емоційний тон.

Деякі мови можуть потребувати більше слів для вираження ідеї, тоді як інші віддають перевагу лаконічності. Такі прийоми, як еліпсис і лексична компресія, не просто дозволяють скоротити обсяг тексту, а є стратегічними рішеннями, що роблять перекладений текст ідіоматичним і легким для сприйняття новою аудиторією, уникаючи незграбності, яка може виникнути в результаті надто буквального підходу [15].

Стилістичні трансформації виникають з різних причин. Багато з них є результатом системних і структурних відмінностей між мовою оригіналу та мовою перекладу, яких неможливо уникнути. Однак більшість стилістичних трансформацій є прямим результатом власного вибору перекладача, який базується на його індивідуальній стратегії перекладу. Перекладач іноді навмисно зменшує стилістичні елементи (такі як використання певних діалектів — наприклад, суржику — розмовних виразів та емоційної мови), щоб зробити їх більш зрозумілими та доступними для цільової аудиторії.

Ці стилістичні трансформації мають один основний результат: вони руйнують унікальний голос автора та образи, створені в романі. Змінюючи стиль (у плані використання діалекту, такого як суржик, розмовних виразів та емоційної мови) перекладу, перекладач втратив здатність створити такий самий рівень прагматичного ефекту, який створив автор, і тепер пропонує читачеві іншу, часто більш «вирівняну» або нейтралізовану версію оригінального твору.

На основі досліджень К. Ву, стилістика має вирішальне значення в перекладі, оскільки вона виводить аналіз за межі ізольованих лінгвістичних особливостей, щоб розуміти, як перекладач реконструює літературну та функціональну суть тексту. Стилiстичний підхід забезпечує основу для зв'язку лінгвістичних виборів перекладача з їх впливом на загальний літературний досвід, пропонуючи більш глибокий і систематичний метод оцінки перекладу, ніж традиційні методи [44].

Стилiстичні трансформації — це конкретні зміни на мікрорівні, які перекладач вносить у стиль вихідного тексту, щоб досягти бажаного ефекту в мові перекладу. Структура функціонального стилю перекладача, запропонована К. Ву, надає макрорівневий погляд для аналізу сукупного впливу та основної мети цих окремих трансформацій.

Коли перекладач послідовно здійснює певний тип трансформації (наприклад, завжди посилює негативну лексику або завжди спрощує складні речення), ці дії виявляють чіткий функціональний стиль, спрямований на переформулювання теми або характерні риси певним чином.

К. Ву функціональний підхід розширює цей аналіз і ставить питання, чому було зроблено це перетворення і як воно сприяє «більшій/глобальній» літературній функції. Він пов'язує конкретний вибір з більш широкою метою, такою як тематична реконструкція [44].

В умовах, коли штучний інтелект може запропонувати декілька варіантів перекладу, роль перекладача змінюється на роль стилістичного редактора. Їхнє рішення полягає не стільки у виправленні помилок, скільки у виборі найбільш стилістично відповідного варіанту для конкретного контексту та аудиторії.

Зокрема, штучний інтелект може запропонувати кілька варіантів перекладу одного речення — формальний, поетичний або прямий. Ця різноманітність є основою для стилістичної трансформації. Завдання перекладача полягає в тому, щоб проаналізувати ці варіанти і вибрати той, який найкраще відповідає тону, стилю та змісту оригінального тексту, або адаптувати його для нової аудиторії.

Стилістична трансформація є успішною лише в тому випадку, якщо вона відповідає контексту. Потреба в «сильнішому естетичному сприйнятті та креативності» виникає тому, що перекладач повинен вирішити чи літературний твір повинен зберегти свої літературні засоби. Штучний інтелект може генерувати варіанти, але людина повинна розуміти культурний та ситуативний контекст, щоб зробити остаточний стилістичний вибір. Стилістичні елементи, такі як іронія, гумор, гра слів та культурні ідіоми, важко перекласти безпосередньо [36].

Трансформації мають вирішальне значення для створення високоякісних перекладів, які звучать природно для аудиторії. Ці перетворення допомагають запобігти буквализму і є необхідними для збереження оригінального стилю та естетичної цінності тексту. У науково-технічному контексті вони допомагають адаптувати специфічну термінологію, а в літературних творах — зберігають художню цілісність. Без гнучкого застосування цих лексичних перетворень переклад стає механічним і втрачає свою автентичність.

Висновки до розділу 2

У другому розділі було з'ясовано, що стилістичні трансформації становлять ключовий інструментарій художнього перекладу, адже дозволяють перекладачеві не лише передати зміст оригіналу, але й відтворити його емоційний, естетичний та культурний вплив. Стилістика як наука забезпечує знаннями про механізми творення художнього ефекту — вибір слів, синтаксичні структури, образні засоби, інтонаційні та прагматичні нюанси. Звідси випливає,

що переклад художнього тексту неможливий без уважного аналізу того, як саме автор досягає певного стилістичного результату, а не лише що саме він пише.

Розглянуті класифікації Л. Науменко й А. Гордєєва, Н. Карпенко та І. Полюк, а також А. Корягіної демонструють широку варіативність стилістичних трансформацій. Основними є логізація, експресивізація, модернізація та архаїзація. Незважаючи на відмінності у термінології різних дослідників, усі підходи підкреслюють спільну закономірність: стилістичні трансформації є засобами досягнення функціональної рівноваги між оригіналом і перекладом. Вони дозволяють зберегти авторський намір, відтворити художній колорит і забезпечити зрозумілість та природність тексту для цільової аудиторії.

У межах підрозділу 2.2 було доведено, що стилістичні трансформації виконують не лише технічну, а й прагматичну та естетичну роль. Вони формують емоційний тон перекладу, вибудовують фокалізацію, сприяють виразності мовлення та адаптації культурно маркованих елементів. Модель К. ван Левен-Зварт особливо виразно демонструє взаємозалежність мікрорівневих стилістичних змін (лексика, синтаксис, образність) і макрорівневих художніх ефектів (фокалізація, наративна перспектива, тональність).

Показовим є також те, що стилістичні зміни не завжди зумовлені структурними розбіжностями мов. Часто вони є усвідомленим рішенням перекладача, який прагне досягти максимальної експресивності, природності або жанрової відповідності. Проте саме такі зміни можуть призвести як до поглиблення художнього ефекту, так і до втрати індивідуального авторського стилю — явища, що потребує особливо уважного аналізу.

Таким чином, стилістичні трансформації становлять не допоміжний, а фундаментальний компонент художнього перекладу, що визначає його якість, естетичну повноцінність і здатність виконувати свою культурно-комунікативну функцію.

РОЗДІЛ 3. ЗАСТОСУВАННЯ ТРАНСФОРМАЦІЙ У ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ Р. КВАН «ВАВИЛОН»

3.1. Аналіз лексико-граматичних та стилістичних трансформацій у перекладі роману «Вавилон»

Аналіз наукових джерел щодо типів і видів перекладацьких трансформацій дозволив нам визначити п'ять основних типів лексико-граматичних трансформацій, а саме: граматичну заміну, додавання, вилучення, транспозицію, антонімічний переклад, описовий переклад, а також чотири основних стилістичних трансформацій: логізація, архаїзація, модернізація та експресивізація. В ході дослідження нами було виявлено наявність усіх вищеперерахованих трансформацій у історичному романі-фентезі «Вавилон» (переклад Г. Литвиненко). Шляхом комперативного методу ми здійснили порівняння перекладу роману з текстом оригіналу. В результаті було виявлено, що Г. Литвиненко вдало застосувала вищезгадані перекладацькі трансформації, що дозволило передати зміст і стиль автора оригіналу максимально точно та адекватно. Однак ми з'ясували, що у деяких випадках застосування трансформацій було надмірним та недоречним та дещо викривлювали сам зміст оригіналу.

«Вавилон» Р. Кван — це історичне фентезі, в книзі йдеться багато про мистецтво визначення сенсу, втраченого під час перекладу, про політику, про людську жорстокість та магію сріблярства. Історія емоційна, але для нашого дослідження вона є унікальною тим, що безпосередньо тематизує сам процес перекладу та неминучі смислові втрати, що його супроводжують. Це робить роман ідеальним матеріалом для аналізу лексико-граматичних та стилістичних трансформацій, оскільки перекладач такого твору стикається з подвійним викликом. Перекладачці потрібно не лише відтворити сюжет, але й адекватно

передати багаторівневу стилістичну структуру та глибокий культурно-історичний контекст, в якому розгортається дія роману.

Проаналізувавши переклад Г. Литвиненко, бачимо, що перекладачка часто зверталася до трансформації граматичної заміни. Проаналізувавши переклад Г. Литвиненко, бачимо, що перекладачка часто зверталася до трансформації граматичної заміни. За результатами нашого дослідження, найпоширенішим видом цієї трансформації стала заміна частин мови, зокрема відтворення англійського герундія українським іменником, а також трансформація прикметникових конструкцій у дієслівні форми. Окрім того, у тексті оригіналу та перекладу простежується відмінність вживання граматичних категорій, що призводило до заміни числа іменника (множини на однину) та часових форм дієслова (минулого часу на теперішній). Однак провідне місце у перекладі «Вавилону» посідає заміна синтаксичних структур: перетворення пасивного стану на активний, заміна складних дієслівних присудків на прості, а також згортання англійських словосполучень та фразових дієслів в одне українське слово (і навпаки). Необхідність застосування цих трансформацій зумовлена розбіжностями в будові англійської та української мов, зокрема різницею між аналітичним та синтетичним ладом.

Оригінал: *He was immediately enchanted* [34, с. 46].

Переклад: *Книжка миттєво поглинула його* [12, с. 51].

У наведеному прикладі застосовано граматичну заміну, оскільки англійське речення вжите у пасивному стані — *He was enchanted*, тоді як український переклад реалізовано в активній конструкції — *Книжка поглинула його*. Перехід від пасиву до активу є продуктивним засобом підвищення динамічності вислову та стилістичного зближення з нормами української мови. Ця зміна потягла за собою необхідність застосувати прийом додавання: перекладач увів слово «книжка», яке було відсутнє в англійському реченні.

Оригінал: *The bar glowed a pale white* [34, с. 13].

Переклад: *Зі зливка полилося слабке біле сяйво* [12, с. 16].

Підмет англійського речення *The bar* став обставиною в українському *Зи зливка*, а те, що було означенням світла *a pale white*, стало підметом в українському реченні *саяво*. Це класичний приклад граматичної заміни частин мови та членів речення. Перекладач додав іменник *саяво*, щоб зробити його новим підметом речення. Виходячи з цього розуміємо, що трансформації взаємопов'язані і для досягнення однієї потрібно застосувати іншу.

Трансформація транспозиції здебільшого застосовувалася при перекладі присвійного відмінка, що призводило до часткової зміни структури речення. Також, традиційна структура речення української мови вимагала перестановки теми і реми для логічності подання інформації.

Оригінал: *They'd chosen a good day for revolution* [34 с. 441].

Переклад: *Для революції вони обрали гарний день.* [12, с. 482]

У цьому прикладі ключовою трансформацією є транспозиція, завдяки якій обставину *for revolution* було переміщено з кінця на самий початок речення. Така зміна порядку слів не лише зміщує логічний наголос на мету, але й робить саме речення значно динамічнішим та енергійнішим. Замість пасивної констатації факту, читач одразу занурюється в атмосферу події, що надає оповіді більшої напруги та рішучості.

Оригінал: *Here is all she knew, before Hermes* [34, с. 526].

Переклад: *До зустрічі з «Гермесом» вона знала зовсім мало* [12, с. 576].

У реченні рема зміщена на початок, а обставина часу *before Hermes* знаходиться в кінці. Перекладачка винесла обставину часу на першу позицію (До зустрічі з «Гермесом»), що є більш природним для української мови для створення часової рамки, а рему *знала зовсім мало* розмістила у кінці для смислового акценту.

Оригінал: *Professor Desjardins's wife survived* [34, с. 526].

Переклад: *Дружина Дежардена вижила* [12, с. 577].

У наведеному прикладі яскраво виражена транспозиція присвійного відмінка, що полягає у зміні порядку слів: англійська конструкція, де ім'я власника стоїть попереду (*Desjardins's wife*), у перекладі замінене на зворот, де

вказівка на приналежність йде вже після головного слова — Дружина Дежардена, що є стандартною вимогою української граматики.

Вилучення здебільшого застосовувалося до компонентів речення, використання, яких було надмірним або ж їх відтворення було не можливим через відсутність їхнього відповідника в українській мові. Відтак, допоміжні дієслова та слова-зв'язки вилучалися під час перекладу, оскільки вони не є типовим явищем в українській мові на відмінну від англійської.

Оригінал: *They began searching the room for clues* [34, с. 437].

Переклад: *Вони почали шукати підказки* [12, с. 477].

У перекладі повністю вилучено обставину місця — *the room*. Перекладачка, імовірно, спиралася на контекст: якщо герої знаходяться в кімнаті і починають шукати, то очевидно, що шукають вони саме там. Уникнення зайвих слів робить речення динамічнішим.

Оригінал: *'I was asking about your boy,' said the woman. 'Is he from Peking?'* [34, с. 55].

Переклад: *Я про хлопця, — сказала жінка. — Він з Пекіна?* [12, с. 61].

У цьому уривку майстерно застосовано трансформацію синтаксичного вилучення, що дозволило досягти ефекту мовленнєвої компресії та наблизити переклад до живого усного спілкування. Перекладачка вилучила присудок *was asking* та присвійний займенник *your*, оскільки українська мова, на відміну від суворо структурованої англійської, дозволяє вживати еліптичні конструкції типу «займенник та прийменник» (*тут* — «*Я про...*»), які повністю зберігають зміст, але роблять фразу лаконічною.

Шляхом трансформації додавання в речення вводилися додаткові елементи для конкретизації. Здебільшого англійське багатозначне слово перекладалося із додатковим компонентом, щоб текст був більш логічнішим та зрозумілішим.

Оригінал: *And by now, certainly, Professor Playfair had destroyed the blood vials that marked their belonging* [34, с. 441].

Переклад: *І без сумніву, професор Плейфейр уже знищив пробірки з кров'ю, що позначали їхню належність до вежі* [12, с. 482].

Г. Литвиненко додала слова *до вежі*. В англійському оригіналі слово *belonging* вжито абстрактно, і контекст, що вони належать саме Вавилону/вежі зрозумілий із сюжету. В українській мові слово *належність* часто вимагає уточнення (належність до чого?), тому перекладачка конкретизувала об'єкт, щоб завершити думку і зробити її чіткішою.

Оригінал: *The air that day smelled like a promise, all of Oxford shone like an illumination, and he was falling in love* [34, с. 523].

Переклад: *Того дня в повітрі витав аромат обіцянки, весь Оксфорд сяяв, немов ілюмінація, і він закохався в нього* [12, с. 574].

У цьому прикладі спостерігаємо невдалу трансформацію додавання, яка істотно змінює емоційний та стилістичний ефект оригіналу. Р. Кван вибудовує складну атмосферну сцену, де герой переживає кілька нашарованих почуттів одночасно. Оригінал *and he was falling in love* охоплює цілу палітру емоцій: зачарування моментом, красою Оксфорда, магією дня, а також — хоча ще імпліцитно — зародження почуттів до персонажа. Авторка навмисно залишає межі цього почуття нечіткими: Робін, можливо, ще не готовий прямо зізнатися собі, що саме він відчуває, і ця внутрішня невизначеність є важливою частиною його емоційного розвитку. Р. Кван часто використовує імпліцитні конструкції для передачі розвитку емоцій без прямої вказівки на адресата, що створює атмосферу нерозкритого, напругу між персонажами та дає читачеві змогу інтерпретувати ситуацію самостійно.

Український переклад із доданою деталлю «в нього» руйнує цю багатозначність. По-перше, таке додавання передчасно конкретизує об'єкт почуттів, усуваючи навмисну імпліцитність авторського задуму. По-друге, контекстуально ця конкретизація спрацьовує невдало: після описів сяйва Оксфорда читач може сприйняти «в нього» як відсилання до міста, ніби герой закохався в Оксфорд як у місце. Таким чином, замість збереження багатозначності й емоційної недомовленості, переклад пропонує однозначне трактування сюжетної лінії та передчасно розкриває напрямок почуттів героя.

Тому, пропонуємо перекласти останню частину як «і він закохувався». Це дозволить зберегти інтригу та залишить місце для роздумів.

Оригінал: *London meant, someday, Oxford* [34, с. 49].

Переклад: *Лондон означав, що колись Робін опиниться в Оксфорді* [12, с. 55].

У наведеному прикладі назва міста *London* у контексті навчання автоматично передбачає подальшу асоціацію з *Oxford* як символом академічного майбутнього. В українському перекладі ця імпліцитність потребує розгортання. Тому перекладачка додає уточнювальний компонент «що колись Робін опиниться», вводячи суб'єкта дії та конкретизуючи наслідок, який в оригіналі не названо прямо. Таке додавання виконує не лише смислову, а й стилістичну функцію: воно забезпечує природність вислову українською, передає очікування та спрямованість героя.

Оригінал: *Death is seductive. Victoire resists* [34, с. 529].

Переклад: *Смерть спокуслива. Віктуар встояла проти цієї спокуси* [34, с. 579].

У вищезазначеному реченні додавання проявляється в тому що в англійській мові слово *resists* може вживатися саме по собі, а українське *встояла* часто потребує уточнення «проти чого саме?». Перекладачка додала фразу «проти цієї спокуси». Це логічно пов'язує дію Віктуар із попереднім реченням про те, що смерть є спокусливою, і допомагає уникнути обірваності думки, яка виникла б при сухому дослівному перекладі.

Антонімічний переклад, до якого перекладачка вдавалася задля досягнення більшої ідіоматичності та природності звучання тексту. У процесі аналізу було виявлено тенденцію до заміни заперечної граматичної конструкції оригіналу на стверджувальну в перекладі, а також зворотні випадки — передачу стверджувального змісту через заперечення.

Оригінал: *and the fact that the wards around the door were designed to keep materials in, not out* [34, с. 442].

Переклад: *а також той факт, що система безпеки на дверях розроблена таким чином, щоб не випускати матеріали з вежі, а не навпаки* [12, с. 482].

Зокрема, ключову роль відіграє антонімічний переклад, за допомогою якого стверджувальна конструкція *to keep in* трансформована у заперечну *не випускати*, що дозволило зберегти логічний наголос фрази. Поруч із цим перекладачка застосувала прийом лексичного додавання (введення одиниць *таким чином, з вежі, навпаки*), зумовлений синтаксичного розгортання речення, а також описовий переклад для передачі специфічного поняття *wards* як *система безпеки*.

Описовий переклад перекладачка використовувала в ситуаціях, коли англійське слово чи конструкція не мали чіткого однослівного еквівалента в українській мові, або детальне відтворення змісту допомагало точніше передати ідею. Описовий переклад виконував роль смислової компенсації, дозволяючи зберегти інформаційну наповненість і стилістичний ефект тексту, розкриваючи його суть через більш детальне висловлення.

Оригінал: *He met Robin's gaze. His eyes bulged* [34, с. 442].

Переклад: *Він зустрівся поглядом з Робіном, і йому мало очі на лоба не полізли* [12, с. 483].

У цьому реченні описовий переклад яскраво реалізовано при відтворенні дієслова *bulged*, яке замість прямого однослівного відповідника «витріщилися» передано розгорнутим фразеологізмом «мало очі на лоба не полізли». Така трансформація перетворює лаконічну констатацію фізичної дії на експресивну багатослівну конструкцію, що дозволяє не просто описати зміну міміки, а й підкреслити внутрішній стан героя — крайній ступінь шоку та подиву.

Оригінал: *Griffin was the storyteller, the true revolutionary...* [34, с. 443].

Переклад: *Гріффін володів даром слова, він був справжнім революціонером* [12, с. 483].

У цьому реченні іменник *storyteller* (оповідач) відтворено розгорнутим словосполученням *володів даром слова*, що дозволило акцентувати увагу на таланті персонажа, а не просто на його функції. Ця лексична зміна

супроводжується граматичною заміною та додаванням: синтаксичну структуру оригінального простого речення з прикладкою трансформовано у складне безсполучникове речення. Внаслідок чого у другій частині додано підмет і присудок «він був», які були відсутні в англійському тексті, для забезпечення логічної завершеності та милозвучності українського варіанта.

Архаїзація була використана з метою створення історичного колориту та занурення читача в культурну атмосферу 19 століття. Заміна нейтральних лексем оригіналу архаїзмами української мови дозволила зберегти часову дистанцію та підсилити художню достовірність тексту. Така трансформація сприяла передачі стилістичних і культурних конотацій, важливих для історичного фентезі.

Оригінал: *The safe room felt uncannily familiar to Robin, though it took him a moment to realize why* [34, с. 435].

Переклад: *Криївка здалася Робіну зловісно знайомою, хоч він не одразу збагнув чому* [12, с. 476].

Архаїзація в цьому прикладі виступає як потужна стилістична трансформація, що полягає у заміні нейтральної, сучасної лексичної одиниці оригіналу *safe room* (безпечна кімната) на культурно-історично маркований відповідник у перекладі *криївка*. Такий вибір лексеми не лише передає денотативне значення сховку, але й додає тексту виразного національного колориту та історичних конотацій, асоціюючи описуване місце з підпіллям та партизанською боротьбою. Це суттєво поглибили атмосферу таємничості та небезпеки, якої позбавлений нейтральний англійський термін.

Оригінал: *...and the code names of several contacts* [34, с. 528].

Переклад: *...кодові імена кількох зв'язкових* [12, с. 578].

У перекладі використано архаїзацію, оскільки нейтральне сучасне англійське *contacts* передано словом *зв'язкові*, яке має історичний, дещо застарілий відтінок і асоціюється переважно з воєнною чи підпільною лексикою минулого. Така заміна надає вислову стилістичного забарвлення, створює атмосферу конспіративності та історичності. А також водночас дистанціює текст

від буденної сучасності, роблячи його стилістично більш виразним і тематично наближеним до контекстів, у яких традиційно вживалося слово «зв'язковий».

Модернізація траплялася значно рідше та здебільшого призводила до спрощення культурно-історичних деталей. Хоча вона може полегшувати розуміння тексту сучасним читачем, у межах жанру історичного фентезі модернізація знижує автентичність зображеної епохи.

Оригінал: *His guidebook informed him that it was commonly referred to as 'Univ' [34, с. 56].*

Переклад: *З довідника він дізнався, що його зазвичай називають просто Універ [12, с. 59].*

Перекладачка використала сучасний український сленг для передачі реалій минулого. Слово «Універ» є маркером живого мовлення кінця 20 — початку 21 століття, тоді як в оригіналі *Univ* — це традиційне оксфордське скорочення, яке існує століттями. Вкладаючи в уста героїв історичного роману актуальне сьогоденнє слово, перекладачка свідомо наближає текст до сучасного читача, роблячи атмосферу студентського життя впізнаваною.

Оригінал: *But Oxford's townsfolk seemed constantly startled by their presence [34, с. 61].*

Переклад: *Але мешканців Оксфорда їхня присутність немовби постійно шокувала [12, с. 64].*

Слово *townsfolk* в англійській мові має чіткий історичний або фольклорний відтінок. Воно асоціюється з епохою, коли суспільство ділилося на стани, і вказує на «простий люд» або «міщан» (як соціальний клас). Прямими історичними відповідниками в українській мові були б слова «міщани», «городяни». Використовуючи слово *мешканці*, перекладачка спрощує текст від надмірного історичного насичення.

Логізація проявилася у заміні експресивних, метафоричних або образних елементів на стилістично нейтральні відповідники. Ця трансформація забезпечує точність передачі інформації, проте зменшує художню насиченість тексту.

Оригінал: *Letty, she knows, cannot allow her to roam free [34, с. 529].*

Переклад: *Віктуар знає, що Летті не дозволить їй жити вільною* [12, с. 578].

У перекладі простежується логізація, адже емоційно забарвлене й образне *roam free* (блукати на волі або вільно тинятися) передано раціональнішим, логічно сформульованим висловом *жити вільною*. Переклад згладжує метафоричність оригіналу й замінює потенційно неформальну чи образну дію (вільно пересуватися без контролю) на абстрактно-логічне поняття стану (жити у свободі), тим самим роблячи вислів більш стриманим та концептуально чітким.

Оригінал: *She cannot weep now* [34, с. 529].

Переклад: *Зараз їй не можна плакати* [12, с. 578].

У цьому прикладі ми маємо логізацію, оскільки емоційно забарвлене англійське *weep* (яке передає сильні почуття, сум, розпач) у перекладі нейтралізоване словом *плакати*, що є емоційно більш нейтральним. Тобто експресивна, образна дія оригіналу замінена на більш раціонально-забарвлену, стриману, що відповідає типовій трансформації логізації: почуттєвий відтінок поступається простому повідомленню факту.

Експресивізація була однією з найпоширеніших і найефективніших трансформацій у перекладі «Вавилону». Перекладачка систематично підсилювала емоційне й образне забарвлення окремих висловів шляхом добору більш експресивних дієслів, використання зменшувально-пестливих суфіксів та розширених конструкцій. Ця трансформація дозволила передати інтенсивність переживань персонажів і зберегти художню виразність тексту, інколи навіть підсилюючи емоційне навантаження порівняно з оригіналом.

Оригінал: *'Shut up,' she would say* [34, с. 528].

Переклад: *«Стули пельку, — казала вона* [12, с. 577].

У цьому випадку маємо чітку експресивізацію, адже нейтральніше англійське *Shut up* перекладається значно емоційно насиченим і розмовно-грубим українським варіантом *Стули пельку*. Перекладач посилює експресивність репліки, щоб передати різкість, роздратування чи грубість мовця більш виразно, ніж це дозволяє буквальний переклад на кшталт *Замовкни*. Така

трансформація виправдана, коли потрібно підсилити характер героя або атмосферу сцени, зробивши репліку живішою й колоритнішою в українському мовному контексті.

Оригінал: *I wouldn't give up on the West Indies just yet,' Professor Lovell said* [34, с. 51].

Переклад: — *А я поки не ставив би хрест на Вест-Індії, — сказав професор Ловелл* [12, с. 56].

Нейтральне англійське фразове дієслово *give up on* (облишити, відмовитися від, розчаруватися в) замінено на стилістично забарвлений фразеологізм *ставити хрест*. Оригінальний вираз є досить стриманим і загальноновживаним, тоді як український відповідник містить сильну, дещо похмуру метафору (асоціація з могильним хрестом, що символізує остаточний кінець або смерть надії). Така трансформація робить мову персонажа більш образною, категоричною та емоційно насиченою, перетворюючи обережне припущення на вагомий вердикт.

Оригінал: *'No, Richard thinks they're lazy, don't you, Richard?'* [34, с. 51].

Переклад: *Ні, Річард вважає їх ледацюгами, чи не так, Річарде?* [12, с. 56].

Цей приклад демонструє експресивізацію, досягнуту через граматичну заміну. В оригіналі використано прикметник *lazy* (лінивий), який вказує лише на якість або властивість людей. Натомість перекладачка замінює прикметник на іменник *ледацюгами*. Використання експресивного суфікса *-юг-* (ледац-юг-а) надає слову яскраво вираженого згрубілого, зневажливого забарвлення. Ця трансформація перетворює просту характеристику на тавро або ярлик. Назвати когось *ледацюгою* — це значно емоційніше, категоричніше і образливіше, ніж просто сказати, що він лінивий.

Таким чином, кожна із трансформацій мала вплив на якість та адекватність перекладу «Вавилону». Необхідність їхнього застосування зумовлено стилістичною складністю оригінального твору, його жанровою специфікою та культурною багатошаровістю, що вимагало від перекладачки ретельного добору

мовних засобів для збереження авторського стилю. Більш детально кожен трансформацію розглянуто в наступних підпунктах цього розділу. Застосовані трансформації дали змогу передати історичний колорит, відтворити багатство індивідуального стилю Ребекки Кван, зберегти емоційну напругу й образність, а також адаптувати текст до норм української літературної мови.

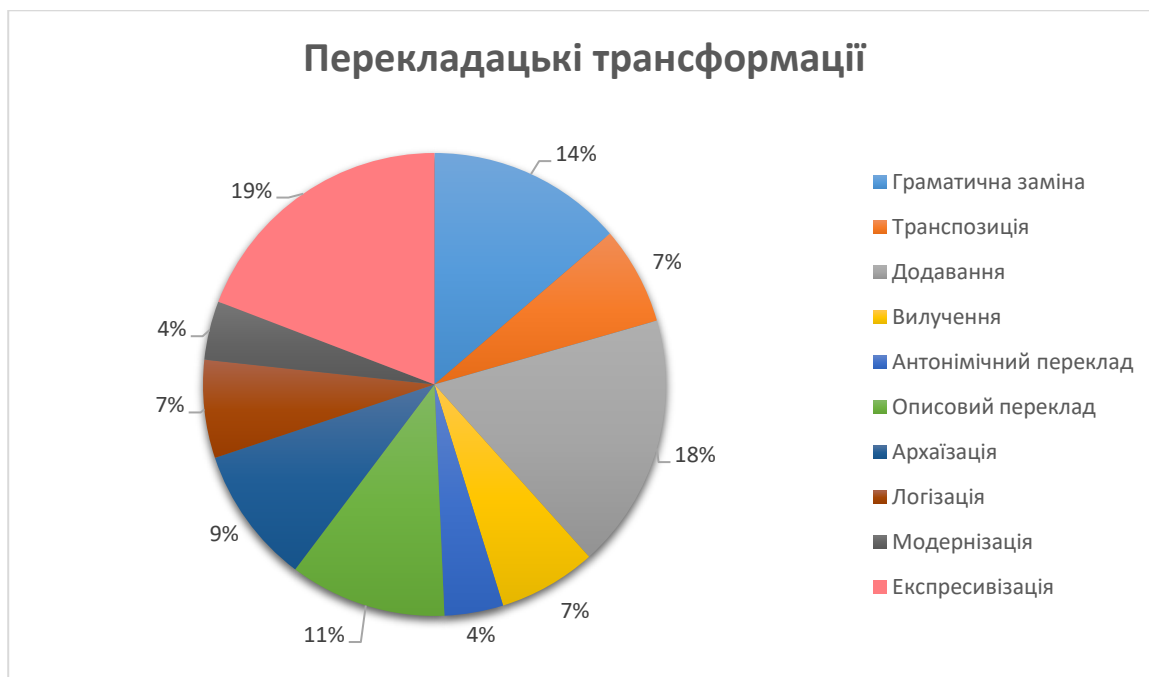

Рис.1 Діаграма детальної частотності застосування перекладацьких трансформацій

Для узагальнення результатів аналізу було побудовано кругову діаграму, яка відображає кількісне співвідношення типів перекладацьких трансформацій, застосованих у перекладі твору «Вавилон». Дані для візуалізації було отримано шляхом цілеспрямованого відбору 67 репрезентативних контекстів з оригінального тексту та відповідних уривків перекладу. Кожен вибраний контекст аналізувався на предмет наявності трансформації, після чого приклади було класифіковано за видами.

3.2. Використання лексико-граматичних трансформацій в українському перекладі роману «Вавилон»

Лексико-граматичні трансформації в українському перекладі «Вавилон» допомогли зберегти авторський стиль та художню складову твору. Детальний аналіз відтворення шести перекладацьких перетворень у цьому конкретному тексті дозволив побачити як трансформації впливають на чіткість, логічність та на структурну збалансованість українського перекладу.

Використання трансформацій дозволив Г. Литвиненко адаптувати оригінальний текст до вимог та особливостей української мови, забезпечуючи зрозумілість та природність перекладу. Досліджуючи застосування різних граматичних трансформацій у жанрі історичного фентезі, можна виявити, як вони сприяють збереженню не лише змістової точності, але й унікальної стилістики, атмосфери та авторських задумів.

3.2.1. Граматична заміна та транспозиція при перекладі

Ми з'ясували, що заміна під час перекладу досліджуваного нами твору впливає на цілісність речення та на відтворення граматичних одиниць.

Оригінал: *By the time Professor Richard Lovell found his way through Canton's narrow alleys to the faded address in his diary, the boy was the only one in the house left alive* (в усіх наступних прикладах курсив наш — Н. Г.) [34, с. 12].

Переклад: *Поки професор Річард Ловелл торував шлях вузькими вулицями Кантона, шукаючи вицвілу адресу із записника, живим у будинку лишився тільки хлопчик* [12, с. 15].

У цьому прикладі ми чітко бачимо як англійську часову конструкцію *by the time... found his way... to...* передано через дієприслівниковий зворот *поки... торував шлях..., шукаючи*, що є природним для української мови. А також, наявна транспозиція в третій частині речення, з метою збереження ритміко-сміслової рівноваги.

Оригінал: *Language was always the companion of empire, and as such, together they begin, grow, and flourish. And later, together, they fall* [34, с. 12].

Переклад: *Мова завжди є вірною супутницею імперії, тож разом вони зароджуються, зростають і сягають розквіту. А згодом разом і занепадають.* [12, с. 15].

У наведеному прикладі спостерігаємо граматичну зміну, минулий час *was* передано теперішнім *є*, що зробило вираз узагальненим та незалежним від часу. Також наведено додавання прикметника *вірною* для підкреслення значущості мови. Дієслово *flourish* перекладено з додатковим елементом *сягають розквіту*, однак вважаємо це недоречним, оскільки порушується градація *begin, grow, and flourish*, тому що *зростати* і *сягати розквіту* схоже зазначенням. Тому пропонуємо варіант «процвітають», який відтворює процес безпосереднього результату розвитку.

Оригінал: *The air was rank, the floors slippery. A jug of water sat full, untouched by the bed. At first the boy had been too scared of retching to drink; now he was too weak to lift the jug* [34, с. 12].

Переклад: *Повітря було важким, підлога — слизькою. Біля ліжка стояв неторканий глечик з водою. Спершу хлопчик був надто наляканий блювотою, щоб пити, а тепер йому вже не ставало сили підняти глечик* [12, с. 16].

В цьому прикладі наведена граматична зміна множини *the floors* на *підлога* в однині. Також, заміна частин мови *scared of retching* словосполучення прикметника та герундія перекладено як *наляканий блювотою* та перейшло в дієприкметник та іменник.

Оригінал: *'Are you going to read it?' Victoire asked* [34, с. 437].

Переклад: *Прочитаєш? — запитала Вікторуар* [12, с. 478].

У цьому прикладі спостерігається граматична заміна, оскільки англійське питальне речення «*Are you going to read it?*» у перекладі перетворено на українське «*Прочитаєш?*» — тобто змінено синтаксичну структуру з допоміжного дієслова *are going to* на просту форму майбутнього часу дієслова. Граматичний засіб вираження майбутнього часу адаптовано до норм української мови, зберігаючи питальну функцію, але скорочено та спрощено конструкцію для природності вислову.

Оригінал: *There came an eerie sound from nowhere; a ringing, a singing* [34, с. 13].

Переклад: *А потім нізвідки почувся химерний звук: дзенькіт, спів* [12, с. 16].

При перекладі цього речення англійські герундії *a ringing* та *a singing* були замінені на суто українські іменники *дзенькіт* та *спів*. Оскільки в українській мові не існує прямого відповідника англійському герундію, який би поєднував у собі ознаки дієслова та іменника, перекладач змушений шукати функціональний еквівалент. У даному випадку їх заміна на українські іменники є абсолютно логічною

Оригінал: *'Bear with it,' murmured Professor Lovell* [34, с. 13].

Переклад: — *Потерпи, — пробурмотів професор Ловел* [12, с. 16].

В наведеному вище реченні бачимо, що *Bear with it*, це фразове дієслово, що складається з трьох елементів: дієслова, прийменника та займенника. В українській мові воно було замінене на одне слово - дієслово в наказовому способі - *Потерпи*. Це класичний приклад граматичної заміни, де складена граматична структура замінюється простою.

Оригінал: *The bar began to hum* [34, с. 18].

Переклад: *Зливok задзижчав* [12, с. 22].

В англійській мові для позначення початку дії використано складний дієслівний присудок — дієслово *began* та інфінітив *to hum*. В українській мові ця граматична конструкція була замінена на простий дієслівний присудок — *задзижчав*. Префікс «за—» в українському дієслові доконаного виду якраз і передає семантику початку дії.

Оригінал: *London was drab and grey; was exploding in colour; was a raucous din, bursting with life; was eerily quiet, haunted by ghosts and graveyards* [34, с. 28].

Переклад: *Лондон одноманітний та сірий. Лондон вибухає барвами. Лондон сповнений гучним гамором, і в ньому вирує життя. Лондон моторошно тихий, із привидами та цвинтарями* [12, с. 32].

У реченні яскраво продемонстровано зміну часової форми. В оригіналі для опису Лондона використано минулий час — Past Simple зі дієсловом-зв'язкою *was*. Перекладач замінив його на теперішній час (*є*) *одноманітний, вибухає, (є) сповнений, (є) тихий*. В оригіналі ми бачимо одне складне речення, де *London* є підметом, а всі чотири описи: *was drab...; was exploding...; was a raucous...; was eerily quiet...* — це однорідні присудки, з'єднані крапкою з комою. Перекладач розділив це одне речення на чотири окремі прості речення в українському тексті.

Таким чином, у перекладі детективу «Вавилону» граматична заміна є ключовою та широко вживаною трансформацією. Вона застосовується у різноманітних формах: для зміни часових форм зокрема, минулого часу на теперішній для досягнення узагальнення, заміни частин мови як-от герундія на іменник та граматичного числа (множини на однину). Окрім цього, заміна ефективно використовується для адаптації синтаксичних структур, коли складні англійські конструкції (фразові дієслова, складні присудки) передаються простішими та більш природними для української мови відповідниками. Використання цих прийомів, часто у поєднанні з додаванням чи членуванням речень, дозволило точно відтворити зміст оригіналу.

У «Вавилоні» при перекладі на українську мову було використано перестановку з метою збереження норм граматики та логічного зв'язку між словами та словосполученнями в українській мові.

Оригінал: *No tropical diseases nor fleas, thank heavens* [34, с. 31].

Переклад: — *Дякувати небесам, ані тропічних хвороб, ані вошей* [12, с. 35].

Вставна фраза *thank heavens* була переміщена з кінця речення в оригіналі на його початок у перекладі. Це класичний приклад транспозиції, зроблений для досягнення більш природного звучання в українській мові, де такі вставні слова часто стоять на початку.

Оригінал: *The sun had long set by the time they returned to Hampstead* [34, с. 31].

Переклад: *У Гемпстед вони повернулися задовго після заходу сонця* [12, с. 36].

Порядок елементів у цьому реченні кардинально змінено: обставина місця *...to Hampstead*, що була в кінці оригіналу, перемістилася на початок *У Гемпстед...*, а обставина часу, навпаки, перейшла з початку в кінець.

Таким чином, транспозиція виступає необхідним інструментом для адаптації тексту до синтаксичних норм української мови та збереження логіки викладу. Також причина такої трансформації зумовлена розташуванням теми та реми у реченні. Це проявляється як у переміщенні вставних конструкцій на початок речення, так і в зміні порядку обставин місця та часу.

3.2.2. Додавання та описовий переклад

Наше дослідження показало, що граматична трансформація додавання використовувалася, для того, щоб переклад українською був більш зрозумілим для української аудиторії.

Оригінал: *The bar dropped to his lap, where it vibrated wildly, dancing as if possessed* [34, с. 18].

Переклад: *Зливok випав із рук на коліна, нестямно вібруючи й підстрибуюти, немов одержимий* [12, с. 22].

Перекладачка додала уточнюючу фразу «із рук». В оригіналі її немає, але вона логічно впливає з контексту (якщо предмет падає комусь на коліна, він, найімовірніше, випав із рук). Це додавання робить сцену більш зрозумілою та візуально завершеною для читача.

Оригінал: *The word loss was inadequate* [34, с. 447].

Переклад: *Слово втрата не відбивало його почуттів* [12, с. 511].

Перекладачка додала в українське речення два слова — «його почуттів». В оригіналі ця інформація відсутня, там речення є абстрактним. Перекладачка, вочевидь, взяла цю інформацію з ширшого контексту, щоб конкретизувати, чому саме це слово було неадекватним. Натомість вона вдалася до описового перекладу: він *пояснив*, в чому саме полягала ця "неадекватність" — у тому, що слово "не відбивало почуттів".

Оригінал: *Curious, Robin approached* [34, с. 30].

Переклад: *З допитливості Робін підійшов ближче* [12, с. 34].

Перекладачка додала прислівник ближче, який конкретизує цю дію. англійський прикметник *Curious*, який тут виконує роль обставини причини (буквально «будучи допитливим»), був замінений на більш природну для української мови іменникову конструкцію з прийменником — *З допитливості*.

Оригінал: *That was what had happened to his grandparents a week ago, then his aunts a day after, and then Miss Betty, the Englishwoman, a day after that* [34, с. 12].

Переклад: *Саме так сталося з його бабусею і дідусем тиждень тому, а день по тому з тітоньками, а ще через день із міс Бетті, англійкою* [12, с. 15].

В наведеному прикладі англійське узагальнене слово в множині — *grandparents*, перекладено шляхом перелічення конкретних осіб бабусею і дідусем, яких воно стосується. Оскільки в українській мові не існує прямого однослівного відповідника у перекладі додався ще один додатковий елемент.

Описовий переклад є важливою лексико-граматичною трансформацією, що полягає у розгортанні та деталізації оригінальної лексичної одиниці.

Оригінал: *He lay beside her body, watching as the blues and purples deepened across her skin. The last thing she'd said to him was his name, two syllables mouthed without breath* [34, с. 12].

Переклад: *Хлопчик лежав біля її тіла, спостерігаючи, як на шкірі проступають синюшність і багрянець. Останнім її словом було його ім'я: два беззвучні склади, промовлені самими вустами* [12, с. 16].

Яскравий приклад описового перекладу спостерігаємо у наведеному вище прикладі. *Blues and purples* передано описово — не буквальный колірний опис, а фізіологічними термінами *синюшність*, *багрянець* та *mouthed without breath* — *промовлені самими вустами* — розгорнутий опис дії.

Оригінал: *Professor Lovell knelt beside the bed* [34, с. 13].

Переклад: *Професор Ловел опустився на коліно біля ліжка* [12, с. 16].

Дієслово *knelt* передано як *опустився на коліно*, що детально відтворює фізичний рух і звучить природніше українською. Також присутня граматична заміна, адже односкладове англійське дієслово замінено аналітичною конструкцією. Цей приклад наглядно демонструє чому саме існує такий вид трансформацій як лексико-граматичні.

Оригінал: *The boy's neighbourhood had succumbed within weeks, whole families perishing helplessly in their home* [34, с. 14].

Переклад: *Квартал, у якому жив хлопчик, вимер за лічені тижні, цілі родини безпорадно згасали в своїх будинках* [12, с. 17].

У вище зазначеному реченні простежується типове використання описового перекладу присвійної конструкції *The boy's neighbourhood*, яка перетворилася на ціле підрядне речення *Квартал, у якому жив хлопчик*, яке детально описує місце.

Оригінал: *They walked down the waterfront to join the boarding line for the Countess of Harcourt...* [34, с. 21].

Переклад: *Вони підійшли до набережної, щоб стати в чергу тих, хто піднімався на борт «Графині Гаркорт»...* [12, с. 25].

У наведеному прикладі *...the boarding line...* відтворено як *...чергу тих, хто піднімався на борт...* Замість того, щоб вжити короткий відповідник, перекладачка описала, що це була за черга, пояснивши її функцію.

Оригінал: *Professor Lovell signed his name with a flourish* [34, с. 31].

Переклад: *Професор Ловел підписався широким розчерком* [12, с. 35].

Англійський іменник *a flourish* має досить широке значення — це будь-який показний розчерк або завиток. Перекладачка не використала прямий відповідник (наприклад, «із завитком»), а описала цей рух, переклавши його як *широким розчерком*. Вона пояснила читачеві, яким саме був цей «flourish», що робить образ більш візуальним та зрозумілим.

Оригінал: *They were ten minutes out from Oxford Station when Letty suddenly sat up and began hyperventilating* [34, с. 354].

Переклад: *Їм лишалось десять хвилин до станції Оксфорд, коли Легті раптом підскочила, дуже швидко вдихаючи й видихаючи* [12, с. 387].

У наведеному прикладі описовий переклад використовувався для перекладу *hyperventilating*. Перекладачка не використала медичний термін (наприклад, *почала гіпервентиляцію*) або одне дієслово (наприклад, *задихатися*). Натомість вона детально описав сам процес, що означає *дуже швидко вдихати й видихати*.

Таким чином, на основі прикладів визначаємо, що описовий переклад часто використовується для передачі слів, що позначають складні фізичні рухи, фізіологічні процеси або поняття, що не мають прямого однослівного відповідника в українській мові. Ця трансформація може набувати форми як аналітичної конструкції, що замінює одне дієслово, так і цілого підрядного речення, що пояснює присвійну конструкцію. Застосування описового перекладу дозволяє перекладачу пояснити або візуалізувати дію чи об'єкт для читача.

3.2.3. Вилучення та антонімічний переклад

Вилучення є важливою лексико-граматичною трансформацією, яка полягає у свідомому опусканні перекладачем певних слів чи цілих конструкцій. Трансформація вилучення у художньому творі допомогла розвантажити речення та підвищити читабельність перекладеного тексту.

Оригінал: *...then finally the shores of China on merchant ships whose dehydrated, sunken-eyed sailors dumped their waste into the Pearl River, contaminating the waters where thousands drank, laundered, swam, and bathed* [34, с. 14].

Переклад: *...потім до узбережжя Китаю - на торгових суднах, чії зневоднені моряки з запалими очима скидали свої нечистоти в Перлову річку, де тисячі людей брали воду для пиття, прали, плавали і милися* [12, с. 17].

В поданому реченні, перекладачка повністю вилучив дієприкметниковий зворот *contaminating the waters* (забруднюючи води). Вона вирішила, що подальший опис (*брали воду для пиття, прали...*) вже сам по собі вказує на те, що йдеться про ту саму річкову воду, і факт її забруднення є очевидним з

контексту (*скидання нечистот*). Також, одне дієслово *drank* було розширено до описової конструкції, яка пояснює процес та мету *брали воду для пиття*.

Оригінал: *The target of his ire was a Chinese labourer, stooped from the weight of the rucksack he wore slung over one shoulder* [34, с. 21].

Переклад: *Винуватцем його гніву був китайський робітник, згорблений під вагою наплічника, перекинутого через одне плече* [12, с. 26].

З українського перекладу було вилучено підмет та дієслово *he wore* — *він носив*. Український пасивний дієприкметник *перекинутого* вже містить у собі ідею того, що хтось його так одягнув, тому повторювати це не потрібно.

Оригінал: *Loss just meant a lack, meant something was missing, but it did not encompass the totality of this severance, this terrifying un-anchoring from all that he'd ever known* [34, с. 24].

Переклад: *Втрата — це відсутність, брак чогось, але слово не описує абсолютності цього страхітливого розриву зв'язків з усім, що він знав* [12, с. 28].

Вилучено повторення дієслова *meant*, оскільки в українській мові це створює тавтологію. Додатково вилучено першу частину *this severance*, по суті, об'єднавши два описові іменники в один. Узято прикметник *terrifying* від другого іменника, а *severance* використано для перекладу *unanchoring*.

Як демонструють приклади, цей прийом застосовується для усунення перенасиченості тексту, коли інформація є очевидною з ширшого контексту або вже імпліцитно передана іншими мовними засобами. Окрім того, вилучення є ефективним інструментом для уникнення тавтології та досягнення компресії тексту шляхом об'єднання синонімічних елементів. Застосування цієї трансформації дозволяє зробити переклад більш лаконічним для українського читача.

В нашому дослідженні антонімічний переклад є ефективною лексико-граматичною трансформацією, що полягає у заміні певної конструкції або слова на протилежне, при цьому компенсуючи цю зміну додаванням або вилученням заперечення.

Оригінал: *We'll all meet back here tonight, and hope to God nothing goes wrong* [34, с. 359].

Переклад: *Ввечері зустрічаємося тут і молимося, щоб усе було гаразд* [12, с. 393].

Англійська конструкція використовує заперечення *nothing* — *ніщо* у поєднанні з негативно конотованим дієсловом *goes wrong* — *ніде не так, зінсується*. Український переклад замінює це на ствердження *усе* у поєднанні з позитивно конотативною конструкцією *було гаразд*. Ця заміна є класичним прикладом антонімічного перекладу, оскільки прямий переклад *...щоб нічого не пішло не так* є граматично правильним, але *щоб усе було гаразд* звучить ідіоматичніше та природніше в українському контексті.

Оригінал: *They were safe, perhaps, for now* [34, с. 364].

Переклад: *Поки що їм нічого не загрожувало* [12, с. 397]

Вони були в безпеці замінюється на заперечну конструкцію з негативним дієсловом *нічого не загрожувало*. Результат відсутності небезпеки той самий, але виражений протилежним чином. Обставина часу *for now* - *поки що* була переміщена з кінцевої позиції, типової для англійської мови, на початкову, що є дуже поширеним для української мови. Ця перестановка також змінює комунікативний фокус, одразу встановлюючи часові рамки.

Як видно з прикладів, така трансформація працює в обох напрямках: стверджувальна конструкція може бути замінена на заперечну, а негативна - на стверджувальну. Використання цього прийому обумовлене прагненням перекладача досягти більшої ідіоматичності та природності звучання українською мовою, оскільки дослівний переклад, хоч і був би формально правильним, стилістично був би гіршої якості.

3.3. Застосування стилістичних трансформацій в українському перекладі «Вавилон».

Стилістичні трансформації відіграють ключову роль у відтворенні художньої своєрідності літературного твору у художньому перекладі цільовою мовою. В українському перекладі роману «Вавилон» Г. Литвиненко майстерно використала широкий спектр стилістичних перетворень, що дозволило зберегти не лише зміст оригіналу, але і його емоційно-експресивне забарвлення та образність.

Аналіз застосованих стилістичних трансформацій засвідчив, що перекладачка ретельно працювала над відтворенням метафоричних конструкцій, епітетів, порівнянь та інших художніх засобів. Вона успішно балансувала між буквальним відтворенням стилістичних фігур та їх творчою адаптацією, обираючи оптимальні рішення залежно від контексту та функціонального навантаження кожного елемента. Дослідження стилістичних трансформацій у жанрі історичного фентезі демонструє, як перекладачі можуть зберегти емоційний вплив твору на читача.

3.3.1. Архаїзація та модернізація

Відтворення історичного колориту твору вимагає від перекладача комплексного підходу, який не обмежується лише пошуком словникових відповідників, а передбачає глибоку роботу з конотативним значенням та історичним контекстом.

Оригінал: *In 1829, the plague that later became known as Asiatic Cholera made its way from Calcutta across the Bay of Bengal to the Far East...* [34, с. 14].

Переклад: *У 1829 році моровиця, що згодом стала відома під назвою «азійська холера», поширилася з Калькутти через Бенгальську затоку на Далекий Схід...* [12, с. 17].

В англійському реченні вжито слово *plague*. У сучасному мовленні це слово, хоча й має сильні історичні конотації (зокрема, з бубонною чумою), є стилістично нейтральним для позначення будь-якої масштабної, смертельної

епідемії, особливо в історичному контексті. Воно не сприймається як застаріле. В українському перекладі використано слово *моровиця*. Це слово в сучасній українській мові є архаїзмом. Події в тексті відбуваються у 1829 році. Використовуючи слово *моровиця*, перекладач миттєво занурює читача в атмосферу позаминулого століття.

Оригінал: *Two hours in the cab brought them to a village called Hampstead* [34, с. 30].

Переклад: *Через дві години в кебі вони дісталися селища Гемпстед* [12, с. 34].

Перекладачка зберегла англійську реалію *cab*, транскрибувавши її як *кеб*, замість того, щоб використовувати загальний нейтральний відповідник *таксі*. Це допомагає зберегти британський колорит тексту.

Оригінал: *We wait for the machine to grind to a halt, and hope they capitulate before we do* [34, с. 449].

Переклад: Ми чекаємо, доки жорна імперії зупиняться, і сподіваємося, що парламент капітулює раніше за нас [12, с. 491].

Архаїзація у цьому реченні набуває особливої глибини завдяки поєднанню із лексичним додаванням слова «імперії». Заміна сучасного поняття *machine* на давнє «жорна» задає тон історичної давнини, а додане означення «імперії» (якого немає в оригіналі) посилює цей ефект, перетворюючи абстрактний механізм на символ вікової, деспотичної влади. Конструкція «жорна імперії» не просто описує державний апарат, а викликає стійкі асоціації з падінням великих держав минулого, роблячи звучання фрази більш патетичним, вагомим і віддаленим від сучасної буденності.

Оригінал: *...where they transferred to a stagecoach bound all the way for Oxford* [34, с. 54].

Переклад: *...а потім пересіли на диліжанс, що мав довести їх до самого Оксфорда* [12, с. 60].

Трансформація тут полягає у правильному підборі історичного слова. Англійське *stagecoach* — це не просто віз, а міжміський «автобус» минулого.

Українське слово «диліжанс» — це його точний історичний відповідник. Використання цього слова миттєво дає читачеві зрозуміти, що події відбуваються в давнину (у XVIII—XIX столітті), і створює правильну атмосферу старовини, не дозволяючи тексту звучати надто сучасно.

Оригінал: *The boy learned all this when he awoke in a clean, well-lit room in the English Factory, wrapped in blankets softer and whiter than anything he'd ever touched* [34, с. 14].

Переклад: *Про це хлопчик дізнався, коли прокинувся в чистій, добре освітленій кімнаті в Англійській факторії, загорнутий у такі м'які й білі ковдри, яких не бачив у житті* [12, с. 17].

У наведеному прикладі перекладачка вдало вирішила проблему «хибних друзів перекладача», відтворивши *English Factory* як *Англійська факторія*, а не «фабрика». Це збереження історизму є критично важливим, оскільки в контексті подій у Кантоні 19 століття йдеться саме про торговельне поселення (факторію), а не про промислове підприємство. Такий вибір лексичного відповідника дозволив зберегти історичну достовірність тексту та уникнути викривлення змісту, адже використання слова «фабрика» було б грубою змістовою помилкою.

Заміна нейтральних лексичних одиниць оригіналу на стилістично марковані архаїзми цільової мови. Дозволяє не просто передати інформацію про подію, а й миттєво налаштувати читача на сприйняття тексту, що належить до минулої епохи.

Читач «Вавилону» очікує занурення в іншу епоху саме через деталі побуту, етикету та інтер'єру. Заміна автентичних елементів на сучасні або нейтральні поняття призводить до руйнування атмосфери. Такий вид трансформації не є властивим і часто вважається небажаним для жанру історичного фентезі.

Оригінал: *And they won't ask questions when Letty vomits all over the centrepiece?* [34, с. 365].

Переклад: *Тобто запитань не буде, якщо Летті знудить просто посеред святкування?* [12, с. 399].

Поняття *centrepiece* тісно пов'язане з певною культурою званих обідів, яке може сприйматися як дещо старомодне або культурно віддалене. Перекладач замінює цю деталь, яка може відтворити минуле на абсолютно універсальне і зрозуміле сучасному читачеві поняття *посеред святкування*.

Хоча модернізація полегшує сприйняття тексту масовим читачем, у контексті історичного фентезі вона є невиправданим спрощенням, що спрощує художній світ твору.

3.3.2. Логізація та експривізація.

Трансформація логізації у перекладі часто призводить до стилістичної нейтралізації тексту. У наступних наведених випадках цей прийом полягає у заміні експресивних, образних одиниць оригіналу на їхні прямі, логічні відповідники у мові перекладу.

Оригінал: *He tottered out into the hallway as Mrs Lovell said her goodbyes to Professor Playfair* [34, с. 363].

Переклад: *Він вийшов у коридор, поки місіс Ловелл прощалася з професором Плейфейром* [12, с. 396].

В оригіналі авторка використовує яскраве, експресивне дієслово *He tottered*, яке несе в собі конкретний образ, передаючи слабкість або непевність ходи. У перекладі *Він вийшов...* ця авторська деталь повністю втрачається. Перекладач замінює конкретне, образне слово на стилістично нейтральне, узагальнююче дієслово. В результаті зберігається лише логічний сенс дії — факт переміщення з одного місця в інше, та зникає вся експресія та образність, яку закладав автор.

Оригінал: *He hasn't a clue what Hermes does, he was fishing for information.* ' [34, с. 370].

Переклад: *Він і гадки не має, чим займається «Гермес», просто вивідував інформацію* [12, с. 398].

Англійський вислів *to fish for* (дослівно «рибалити») — це яскрава метафора. Вона створює образ людини, яка не питає прямо, а «закидає вудку», намагаючись обережно, непрямими шляхами отримати інформацію. Перекладач

замінює цю метафору на стилістично нейтральне дієслово «вивідував». Яскравий, розмовний образ зникає, і залишається лише його логічна суть (факт здобування інформації). Це і є логізація — втрата експресії та образності на користь передачі значення.

Використання логізації у наведених уривках забезпечує точну передачу предметно-логічної інформації, проте призводить до неминучих стилістичних втрат. Текст стає більш інформативним, втрачаючи авторську експресію, індивідуальні характеристики персонажів та образність мовлення.

Оригінал: *Soon, he knew, he'd fall into a deep sleep and fail to wake up* [34, с. 12].

Переклад: *Він знав, що зовсім скоро забудеться глибоким сном і вже не прокинеться* [12, с. 15].

Формулювання *fail to wake up* є дуже нейтральним, майже формальним. У переклад *вже не прокинеться*. Вся експресивна сила тут зосереджена у модальній частці «вже». Ця частка кардинально змінює тон, вона вводить відтінок фатальності ситуації.

Оригінал: *while Robin dragged his trunk up the spiralling staircase and down the hall as instructed* [34, с. 30].

Переклад: *а Робін тим часом поволік свою скриню гвинтовими сходами й далі коридором, як йому було сказано* [12, с. 34].

У вищезазначеному прикладі англійське *dragged* перекладено як *поволік*. В той час як оригінальне дієслово є описовим, але відносно нейтральним, просто констатуючи факт переміщення важкого предмета, український відповідник *поволік* несе значно сильніший експресивний посил.

Оригінал: *Instead, he turned his eyes to a painting that hung behind the table* [34, с. 32].

Переклад: *Натомість він ковзнув поглядом до картини, що висіла позаду столу* [12, с. 36].

В оригіналі використано нейтральний вислів *he turned his eyes*, який просто констатує зміну напрямку погляду і є функціональним еквівалентом

українського «він подивився». Натомість перекладач обирає значно яскравіший, динамічніший вираз *він ковзнув поглядом*. Замість механічної дії «повороту очей» ми отримуємо живий образ погляду, що плавно переміщується, і це є чітким посиленням виразності тексту.

Оригінал: Stop this silliness.' He pointed it at Robin [34, с. 448].

Переклад: Годі з нас цирку, — він наставив дуло на Робіна [12, с. 489].

Перекладачка замінює абстрактне слово *silliness* на конкретний та емоційно забарвлений іменник *цирк*. Фразеологізм «влаштовувати цирк» або порівняння ситуації з цирку є значно експресивнішим, ніж нейтральне «припиніть ці дурниці», і передає роздратування мовця та його ставлення до ситуації як до фарсу.

Оригінал: One night Mrs Piper brought out a round, flat circle: some kind of baked dough that had been cut into triangular wedges [34, с. 43].

Переклад: Якось увечері місіс Пайпер подала до столу плаский кружелик, схожий на печене тісто, порізаний на трикутні шматочки [12, с. 49].

Цей приклад чудово ілюструє стилістичну експресивізацію через активне використання зменшувально-пестливих суфіксів, що є характерною рисою української мови. Оригінальний текст описує їжу дуже функціонально, нейтрально: «a round, flat circle» (кругле пласке коло) та «triangular wedges» (трикутні сегменти). Це суха, майже геометрична констатація форми, що підкреслює необізнаність оповідача. Натомість перекладачка свідомо посилює виразність, замінюючи ці нейтральні лексеми на емоційно забарвлені: *плаский кружелик* та *трикутні шматочки*. Використання суфіксів *-елик* та *-очки* додає тексту конотації, опис стає більш домашнім та апетитним. Таким чином, суто фактологічний опис перетворюється на стилістично забарвлений, що робить перекладний текст більш виразним.

Оригінал: Everything was clear blue skies and zesty hints of spring winds [34, с. 441].

Переклад: Небо було безхмарне, блакитне, а в легкому вітерці вчувалися натяки на весну [12, с. 482].

Перекладачка відходить від нейтральної констатації «були вітри» (winds), використовуючи іменник зі зменшувально-пестливим суфіксом *вітерці*. Цей демінутив не лише вказує на силу вітру, а й надає тексту емоційно теплого, лагідного забарвлення. Крім того, відбувається актуалізація дієслова: замість статичного дієслова-зв'язки *was* (було), яке охоплювало все речення в оригіналі, в другій частині перекладу вжито дієслово чуттєвого сприйняття *вчувалися*. Це надає опису суб'єктивності та глибини, перетворюючи абстрактну картинку на те, що фізично відчувається героєм.

Оригінал: *and he was sick of it* [34, с. 355].

Переклад: *тож йому це вже осточортіло* [12, с. 387].

Це яскравий приклад комплексної експресивізації, що досягається одразу двома засобами. По-перше, це вибір лексики: оригінальний стійкий вислів *he was sick of it*, який виражає сильну втоми чи роздратування і якому б відповідав нейтральний еквівалент *йому це набридло* замінено на стилістично забарвлене дієслово *осточортіло*. Ця лексема несе конотації не просто втоми, а крайнього ступеня огиди, ненависті. По-друге, це додавання підсилювальної модальної частки «вже». Вона відсутня у буквальному складі оригіналу, але перекладачка вводить її, щоб підкреслити крайню межу терпіння. Таким чином, поєднання експресивного дієслова та частки створює значно сильніший емоційний ефект, ніж у вихідному тексті.

Оригінал: *'We'll have to tell some kind of story to the faculty, of course—* [34, с. 358].

Переклад: *Звісно ж, треба розповісти якусь байку факультету...* [12, с. 390].

Це блискучий приклад лексичної експресивізації з елементом конкретизації. Вся трансформація полягає у виборі одного слова: *story* перекладено як *байка*. В оригіналі слово *story* є нейтральним і багатозначним; воно могло б означати «пояснення», «версію подій» або ж «вигадку». Саме слово *story* не несе в собі однозначно негативної конотації. Перекладач, спираючись на контекст розмови, обирає значно сильніший, стилістично маркований

негативний еквівалент. Слово *байка* не залишає сумнівів: ідеться про відверту вигадку, неправду. Таким чином, перекладачка усуває нейтральність оригіналу, робить прихований сенс явним і надає висловлюванню значно більш виразного, зневажливого забарвлення.

Оригінал: *and expect her to talk about what a lovely time she had in Canton for over three hours?* [34, с. 365].

Переклад: *й понад три години щебетала про те, як гарно провела час у Кантоні?* [12, с. 398].

Експресивність в оригіналі створюється радше контекстом (необхідність слухати це «понад три години»). Перекладачка, однак, переносить це роздратування безпосередньо у саме дієслово, обираючи «щебетала». Таким чином, вона не просто перекладає «говорила», а миттєво посилює виразність, надаючи розмові, іронічного відтінку, якого не було у вихідній лексемі.

Оригінал: *The boy flinched; the metal stung like ice* [34, с. 13].

Переклад: *Хлопчик здригнувся: метал жалив крижаним холодом* [12, с. 16].

Порівняння *stung like ice* передано не буквально *жалив, як лід*, а розгорнутішим і стилістично природнішим варіантом *жалив крижаним холодом*. Така заміна підсилює образність та адаптує англійську порівняльну конструкцію до української образної системи.

Оригінал: *Mrs Piper went about pulling open the curtains* [34, с. 30].

Переклад: *Місіс Пайпер заходилася розсувати порт'єри* [12, с. 34].

Перекладачка, виходячи із загального контексту твору (опису старого англійського будинку), обирає більш вузьке, стилістично забарвлене слово. Це робить опис більш яскравим і предметним. Замість нейтрального «штори» (що теж було б правильно), Г. Литвиненко використовує *порт'єри*, щоб додати тексту відповідного колориту. Перекладачка також надає експресивності дієслову *went* і відтворює його як *заходилася*. Це слово є чудовим ідіоматичним відповідником. Воно передає саме той відтінок значення — енергійно, активно взятися до виконання якоїсь дії.

На основі проаналізованого матеріалу можна зробити висновок, що трансформація експресивізації є одним із ключових інструментів перекладача для адаптації тексту до української мови. Головна тенденція полягає у послідовній заміні нейтральних, описових або формальних одиниць англійського оригіналу на стилістично марковані, емоційно забарвлені або ідіоматичні відповідники в українському перекладі.

Висновки до Розділу 3

У третьому розділі здійснено комплексний аналіз особливостей відтворення роману Р. Кван «Вавилон» українською мовою. Дослідження базувалося на порівнянні оригінального тексту та перекладу Г. Литвиненко, що дозволило виявити специфіку застосування лексико-граматичних та стилістичних трансформацій.

У ході аналізу встановлено, що для подолання системних розбіжностей між англійською та українською мовами перекладачка найчастіше вдавалася до лексико-граматичних трансформацій. Серед них домінували граматичні заміни та транспозиція, що було зумовлено необхідністю адаптації аналітичних конструкцій англійської мови до синтетичного ладу української, а також актуальним членуванням речення. Значну роль відіграли прийоми додавання та описового перекладу, які дозволили експлікувати імпліцитний зміст та пояснити специфічні реалії, роблячи текст зрозумілим для українського читача. Водночас трансформації вилучення та антонімічного перекладу сприяли уникненню тавтологій і забезпеченню природності звучання мови.

На стилістичному рівні ключовим завданням перекладу було збереження жанрової специфіки історичного фентезі та темної академії. З'ясовано, що найбільш продуктивною стилістичною трансформацією стала експресивізація. Г. Литвиненко активно використовувала емоційно забарвлену лексику, фразеологізми та зменшувально-пестливі форми для підсилення образності тексту. Важливу функцію виконала архаїзація, яка через використання застарілої

лексики (наприклад, «диліжанс», «моровиця») успішно відтворила атмосферу XIX століття.

Поряд із вдалим рішеннями, аналіз виявив випадки спірного застосування трансформацій, що вплинули на адекватність передачі авторського задуму. Зокрема, випадки модернізації та логізації подекуди призводили до стилістичного дисонансу або зниження художньої виразності, спрощуючи авторський задум заради раціонального викладу. Також зафіксовано випадки надмірної конкретизації через додавання, що руйнувало авторську неоднозначність.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що кількісний та якісний аналіз відібраних прикладів демонструє, що перекладачка успішно впоралася з подвійним викликом: передати складний зміст роману, насиченого лінгвістичними та філософськими роздумами, та зберегти його унікальну естетику. Попри окремі стилістичні втрати та випадки надмірної інтерпретації, український переклад роману «Вавилон» є високоякісним, художньо виразним та комунікативно рівноцінним оригіналу.

ВИСНОВКИ

У ході нашого дослідження нами було розглянуто поняття лексико-граматичних стилістичних трансформацій та їхнє використання у перекладі на українську мову на основі історичного фентезі «Вавилон». Здійснивши огляд досліджуваного явища та його застосування на практиці, ми дійшли таких висновків.

1) З'ясовано, що перекладацькі трансформації — це не довільні зміни, а об'єктивно необхідні міжмовні перетворення, зумовлені системними розбіжностями між мовою оригіналу (англійська) та мовою перекладу (українська). Встановлено, що головною метою застосування цих прийомів є досягнення еквівалентності не на рівні окремих слів, а на рівні комунікативного ефекту та художньої цілісності. Трансформації виступають інструментом подолання лінгвістичної асиметрії та культурних бар'єрів. У межах художнього тексту, який відзначається багатошаровістю образів, символічністю, філософськими підтекстами та інтертекстуальністю, роль трансформацій набуває ще більшого значення, оскільки вони дозволяють компенсувати не лише структурні, а й культурні відмінності, що існують між мовними спільнотами.

2) Було розглянуто класифікації лексико-граматичних трансформацій поданими А. Мамрак, В. Карабаном, Л. Науменко та А. Гордєєвою, Я. Бойко. В процесі дослідження нами було виокремлено та проаналізовано п'ять основних типів лексико-граматичних трансформацій: граматична заміна, додавання, вилучення, транспозиція, антонімічний та описовий переклад та чотири типи стилістичних трансформацій: логізація, архаїзація, модернізація та експресивізація. Встановлено, що застосування цих засобів зумовлене як системними розбіжностями між англійською та українською мовами, так і необхідністю збереження художньої естетики твору.

3) Визначено прагматичні та семантичні мотиви застосування лексико-граматичних та стилістичних трансформацій. На основі аналізу теоретичних джерел нами було з'ясовано, що застосування перекладацьких трансформацій є

не відхиленням від норми, а природним механізмом адаптації тексту, зумовленим низкою факторів. Прагматичні мотиви застосування трансформацій, виходять за межі суто лінгвістичних завдань і стосуються формування культурної ідентичності та адаптації тексту для іншомовного отримувача. Головною прагматичною метою є подолання культурного та мовного бар'єру, щоб забезпечити адекватну реакцію читача перекладу, тотожну реакції читача оригіналу.

Стилістичні мотиви полягають у необхідності відтворення емоційно-експресивного потенціалу твору. Визначено, що стилістичні зміни на мікрорівні безпосередньо впливають на макрорівень сприйняття тексту. Прагматичним мотивом тут виступає збереження фокалізації та авторського задуму. Водночас виявлено, що суб'єктивні чинники можуть призводити до нейтралізації стилю, що змінює прагматичний ефект твору.

Оскільки роман «Вавилон» поєднує історичну тематику, соціальну проблематику, метафоричну насиченість і складні філологічні концепти, трансформації стали необхідним засобом точного відтворення авторського задуму, збереження логічності та образності, а також адаптації твору до української культурної традиції.

4) Було проаналізовано особливості відтворення лексико-граматичних трансформацій. Загалом було досліджено 67 репрезентативних контекстів. Досліджено, що серед лексико-граматичних засобів значну частку становить додавання — 18% та граматична заміна (частин мови, числа, синтаксичних структур) з частотністю 14%, яка забезпечує морфологічну та синтаксичну адаптацію тексту. Транспозиція (7%) активно використовувалася для збереження актуального членування речення. Описовий переклад — 11% слугував інструментом конкретизації та пояснення безеквівалентних понять, тоді як вилучення — 7% дозволяло уникнути тавтології та надмірності (опущення допоміжних дієслів, очевидних деталей). Антонімічний переклад — 4% сприяв підвищенню ідіоматичності та природності звучання українського тексту.

Виявлено, що стилістичні трансформації відіграють ключову роль у відтворенні атмосфери та емоційного навантаження оригіналу. Домінуючою тенденцією перекладу загалом є експресивізація — 19%: перекладачка часто замінювала нейтральні англійські лексеми емоційно забарвленими українськими відповідниками, використовувала зменшувально-пестливі суфікси та підсилювальні частки. Архаїзація — 9% дозволила вдало передати історичний колорит XIX століття (відтворення реалій, використання історизмів). Водночас зафіксовано випадки логізації — 7% та модернізації — 4%, які подекуди призводили до спрощення авторського стилю або розмивання часових рамок твору.

Аналіз показав, що український переклад роману «Вавилон» є високоякісним та адекватним. Г. Литвиненко вдалося вирішити подвійне завдання: передати складний зміст інтелектуального роману та зберегти його унікальну естетику. Застосовані трансформації не спотворили зміст оригіналу, а навпаки, допомогли відтворити прагматичний потенціал твору, викликаючи у читача перекладу реакцію, тотожну реакції читача оригіналу. Попри загалом високий рівень перекладу, дослідження виявило низку суперечливих моментів. Зокрема, зафіксовано випадки невиправданої модернізації, коли історичні реалії замінювалися сучасним сленгом, що руйнувало часову дистанцію. Також виявлено випадки надмірної конкретизації (додавання), які звужували інтерпретаційне поле тексту. Яскравим прикладом є переклад сцени закоханості героя, де в українському тексті було додано об'єкт почуттів, відсутній в оригіналі, що позбавило сцену авторської неоднозначності та психологічної глибини.

Перспективою подальших наукових досліджень може стати створення єдиної класифікації трансформацій усіх рівнів. Також можна дослідити вплив граматичних трансформацій на естетичну складову перекладу поетичних творів. Наукові дослідження в цій галузі дозволять розширити наші знання та вдосконалити методи перекладу для досягнення ще більш точного відтворення оригінального твору у перекладі.

CONCLUSIONS

In this research, we looked at the concept of lexical-grammatical stylistic transformations and how they're used in Ukrainian translations of the historical fantasy novel *Babylon*. After reviewing this phenomenon and how it's used in practice, we came to the following conclusions.

1) It has been established that translation transformations are not arbitrary changes, but objectively necessary interlingual transformations caused by systemic differences between the source language (English) and the target language (Ukrainian). It has been established that the main purpose of applying these techniques is to achieve equivalence not at the level of individual words, but at the level of communicative effect and artistic integrity. Transformations are a tool for overcoming linguistic asymmetry and cultural barriers. Within the framework of a literary text, which is characterized by multi-layered images, symbolism, philosophical subtexts, and intertextuality, the role of transformations becomes even more important, as they allow compensating not only for structural but also for cultural differences that exist between language communities.

2) We considered the classifications of lexical-grammatical transformations presented by A. Mamrak, V. Karaban, L. Naumenko, A. Gordeeva, and Ya. Boiko. In the course of our research, we identified and analyzed five main types of lexical-grammatical transformations: grammatical substitution, addition, omission, transposition, antonymic and descriptive translation, and four types of stylistic transformations: logization, archaization, modernization, and expressivization. It was established that the use of these means is determined both by systemic differences between English and Ukrainian and by the need to preserve the artistic aesthetics of the work.

3) Pragmatic and semantic motives for the use of lexical-grammatical and stylistic transformations have been identified. Based on the analysis of theoretical sources, we have found that the use of translation transformations is not a deviation from the norm, but a natural mechanism of text adaptation, determined by a number of

factors. The pragmatic motives for the use of transformations go beyond purely linguistic tasks and relate to the formation of cultural identity and the adaptation of the text for a foreign-language recipient. The main pragmatic goal is to overcome cultural and linguistic barriers in order to ensure an adequate response from the reader of the translation, identical to the response of the reader of the original.

Stylistic motives lie in the need to reproduce the emotional and expressive potential of the work. It has been determined that stylistic changes at the micro level directly affect the macro level of text perception. The pragmatic motive here is to preserve the focus and the author's intention. At the same time, it has been found that subjective factors can lead to the neutralization of style, which changes the pragmatic effect of the work.

Since the novel *Babel* combines historical themes, social issues, metaphorical richness, and complex philological concepts, transformations became a necessary means of accurately reproducing the author's intention, preserving logic and imagery, and adapting the work to Ukrainian cultural tradition.

4) The features of reproducing lexical and grammatical transformations were analyzed. A total of 67 representative contexts were studied. It was found that among the lexical and grammatical means, a significant share is accounted for by addition — 18% and grammatical replacement (parts of speech, numbers, syntactic structures) with a frequency of 14%, which ensures the morphological and syntactic adaptation of the text. Transposition (7%) was actively used to preserve the actual sentence structure. Descriptive translation (11%) served as a tool for specifying and explaining non-equivalent concepts, while omission (7%) allowed avoiding tautology and redundancy (omission of auxiliary verbs, obvious details). Antonymic translation (4%) contributed to the idiomaticity and naturalness of the Ukrainian text.

It was found that stylistic transformations play a key role in recreating the atmosphere and emotional charge of the original. The dominant trend in translation in general is expressivization — 19%: the translator often replaced neutral English lexemes with emotionally charged Ukrainian equivalents, used diminutive and affectionate suffixes and intensifying particles. Archaization — 9% — allowed the

historical flavor of the 19th century to be successfully conveyed (reproduction of realities, use of historicisms). At the same time, there were cases of logization — 7% and modernization — 4%, which sometimes led to a simplification of the author's style or a blurring of the time frame of the work.

The analysis showed that the Ukrainian translation of the novel *Babylon* is of high quality and adequate. H. Lytvynenko managed to solve a double task: to convey the complex content of an intellectual novel and preserve its unique aesthetics. The transformations applied did not distort the content of the original, but on the contrary, helped to recreate the pragmatic potential of the work, evoking in the reader of the translation a reaction identical to that of the reader of the original. Despite the generally high quality of the translation, the study revealed a number of controversial points. In particular, there were cases of unjustified modernization, when historical realities were replaced by contemporary slang, which destroyed the temporal distance. There were also cases of excessive concretization (additions) that narrowed the interpretive field of the text. A striking example is the translation of a scene depicting the hero's infatuation, where the Ukrainian text added an object of affection that was absent in the original, which deprived the scene of the author's ambiguity and psychological depth.

A promising area for further research could be the creation of a unified classification of transformations at all levels. The influence of grammatical transformations on the aesthetic component of the translation of poetic works could also be investigated. Scientific research in this area will allow us to expand our knowledge and improve translation methods in order to achieve an even more accurate reproduction of the original work in translation.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Актуальні проблеми теорії і практики сучасного перекладу: монографія / Є. Бабенко, С. Амеліна, Н. Білоус; за заг. ред. С.М. Амеліної. К.: Центр навчальної літератури, 2020. С. 470.

2. Баняс В. В., Баняс Н. Ю. Мовна і культурна адаптація при перекладі художніх творів з англійської мови. Вісник науки та освіти. 2025. № 6(36). С. 63–73. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-6\(36\)-63-73](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-6(36)-63-73) (дата звернення: 10.11.2025).

3. Бегма Ю. О. Комплексні перекладацькі трансформації в англоукраїнському художньому перекладі. Science and Education a New Dimension. Philology. 2016. Т. IV (18), № 80. С. 7–10. URL: <https://seanewdim.com/wp-content/uploads/2021/03/Complex-translation-transformations-in-the-English-Ukrainian-literary-translation.-Y.O.-Behma.pdf> (дата звернення: 7.09.2025).

4. Бойко, Я., Ніконова, В. Узагальнена система перекладацьких відтворень у досягненні еквівалентності й адекватності у перекладі. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна*. Серія: Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов, (101), 2025. С. 60-74. DOI:10.26565/2786-5312-2025-101-0615 (дата звернення: 15.11.2025).

5. Болдирева А. Стилiстичнi трансформацiї при перекладi нагорної проповідi. «Мiжкультурна комунiкацiя в науковому i освiтньому просторi» : Матерiали I-ої Мiжнар. науково-практ. конф., м. Одеса. 2020. С. 162–165. URL: https://www.researchgate.net/profile/Kostiantyn-Mizin-2/publication/367219824_Etnospecificni_emocii_ak_rezultat_protistavlenna_duhu_nimciv_na_osi_Chaos_-_Ordnung/links/63c7ac4be922c50e99a30a31/Etnospecificni-emocii-ak-rezultat-protistavlenna-duhu-nimciv-na-osi-Chaos-Ordnung.pdf?_cf_chl_tk=OVPTVmU3NWbvF9d2GEWHggO1SlJkoa2TFCKSWXToQgg-1764782066-1.0.1.1-

[JTdPLiRGV.wnb09JFOUEn8zsAx7yBf1OzaJkcontBLE#page=162](https://doi.org/10.24919/2308-4863/62-1-24) (дата звернення: 18.11.2025).

6. Войтович О., Білоус Н., Глушаниця Н. Використання лексико-граматичних та лексико-семантичних трансформацій при перекладі текстів мілітаристичного спрямування (на прикладі роману гаролда г. мура та джозефа л. гелловея «ми були солдатами... і молодими»). *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Т. 1, № 62. С. 172–178. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/62-1-24> (дата звернення: 09.10. 2025).

7. Волченко О. М. Типологія стилістичних перекладацьких трансформацій. «Могилянські читання – 2024: досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти». Миколаїв, 2024. С. 163–166. URL: <https://dspace.chmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2520/1/МЧ-2024%20%20Гуманітарні%20науки.pdf> (дата звернення: 29.10. 2025).

8. Гудманиян А. Г. Практичний курс перекладу [Текст] : підручник для студ. спеціальності 035 «Філологія», спеціалізації «Германські мови та літератури (переклад включно), перша – німецька» / А. Г. Гудманиян, І. М. Баклан ; КПІ ім. Ігоря Сікорського. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. 180 с.

9. Карабан В. Посібник-довідник з перекладу англійської наукової і технічної літератури на українську мову. Флоренція; Страсбург; Гранада; Київ: Tempus, 1997. С. 317

10. Карабан В. Теорія і практика перекладу з української мови на англійську. [укр./англ.]: навч. посіб. для ВНЗ. Вінниця: Нова Книга, 2003. С. 605

11. Карпенко Н., Полюк І. Лексико-стилістичні трансформації та їх особливості при перекладі текстів офіційно-ділового стилю (двосторонні угоди між францією та україною). *Молодий вчений*. 2019. Т. 10, № 74. С. 155–160. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-10-74-37> (дата звернення: 06.09.2025).

12. Кван Р. Вавилон. Пер. з англ. Г. Литвиненко. Харків: Видавництво «Жорж», 2023. С. 584

13. Кияк, Т. Р., Науменко, А. М., & Огуй, О. Д. Перекладознавство (німецько-український напрям). Київ: Видавничополіграфічний центр «Київський університет», 2008.

14. Корунець І. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад) : підручник. 5-те вид., виправ. і допов. Вінниця : Нова Книга, 2017. С. 448

15. Корягіна А. Ю. Стилiстичні проблеми перекладу на прикладі твору т. манна «зачарована гора». Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. 2019. Т. 30, № 3 Ч. 2. С. 49–52. URL: <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2019.3-2/09> (дата звернення: 03.09.2025).

16. Крикун В. «Емоційна мова» як засіб ефективного впливу в комунікації. Людинознавчі студії: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2021. Серія «Філософія», 42. С. 148–162. URL: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.42.10> (дата звернення: 15.10.2025).

17. Кузьменко А., Романишин, Н. Лексико-граматичні трансформації у перекладі художнього дискурсу (на матеріалі роману Поулі Гоукінз «Дівчина у потягу»). *Молодий вчений*, 10 (110), 2022. С. 121-125.

18. Ласінська Т. А. Стилiстичні перекладацькі трансформації при відтворенні англійських архаїзмів в українських перекладах. *Science and education a new dimension. philology*. 2018. Т. 4. С. 33–35. URL: <https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2018-160VI47-07> (дата звернення: 23.10.2025).

19. Максимов С. Практичний курс перекладу (англійська та українська мови). Теорія та практика перекладацького аналізу тексту для студентів факультету перекладачів та факультету заочного та вечірнього навчання: навчальний посібник. Київ: Ленвіт, 2006. 157 с.

20. Мамрак А. Вступ до теорії перекладу. К.: Центр учбової літератури, 2009. 467 с.

21. Науменко Л., Гордєєва А. Практичний курс перекладу з англійської мови на українську: навч. посібник. Вінниця: Нова книга, 2011. 136 с.

22. Остапенко С. А. Застосування стилістичних трансформацій в процесі перекладу художнього тексту. Особливості художнього перекладу: стилістичний аспект. 2022. С. 143–160.

23. Приходько В. Б. Художній переклад та літературна компаративістика. Академічні студії. 2022. Серія «Гуманітарні науки», Вип. 1. С. 284–289.

24. Пріщенко К. Роль перекладацьких трансформацій у процесі перекладу художнього тексту. Журнал науковий огляд. 2020. Т. 8, № 71. С. 64–74. URL: <https://naukajournal.org/index.php/naukajournal/issue/viewIssue/179/131> (дата звернення: 03.11.2025).

25. Романенко Н., Головатюк Т. Лінгвокомунікативний потенціал граматичних перекладацьких трансформацій (на прикладі української інтерпретації роману С. Кінга «Під куполом») // *Наукові записки Нац. унів. «Острозька академія»*, сер. «Філологія». 2018. Вип. 4 (72). С. 37–40.

26. Сіняговська І. Ю. Визначення та класифікація перекладацьких трансформацій у процесі художнього перекладу тексту. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»*. Сер.: Філологія. Мовознавство. 2014. Т. 221, Вип. 209. С. 89-93. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdufm_2014_221_209_20 (дата звернення: 16.09.2025).

27. Словник UA – тлумачний словник української мови, орфографічний словник онлайн. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=трансформація> (дата звернення: 15.10.2025).

28. Чередниченко, О. Український переклад: з минулого у сьогодення. У кн.: Од слова путь верстаючи й до слова...: зб. на пошану Р. П. Зорівчак, д-ра філол. наук, проф., засл. працівника освіти України / ред. кол.: О. І. Чередниченко та ін. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2008. С. 21–31.

29. Шемуда М. Г. Художній переклад як важливий чинник міжкультурної комунікації. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя*. Сер. Філологічні науки. Книга 1. 2013. С. 164–168.

30. Boase-Beier J. Stylistic approach to translation. London \& New York : Routledge, 2014. 176 p. URL: https://www.academia.edu/19670526/Stylistic_Approaches_to_Translation (date of access: 13.11.2025).
31. Catford J. C. A linguistic theory of translation: an essay in applied linguistics. London: Oxford University Press, 1965. 103 p.
32. Cyrus Lea. Old concepts, new ideas: approaches to translation shifts. MonTI. Monografías de Traducción e Interpretación. N. 1 (2009). ISSN 1889-4178, pp. 87-106. URL: <http://dx.doi.org/10.6035/MonTI.2009.1.4> (date of access 23.04.2025).
33. Ghazala H. Translation as Problems and Solutions: A Textbook for University Students and Trainee Translators. Beirut: Dar El-Ilm Lil-Malayin, 2012.
34. Kuang R. Babel: An Arcane History. Harper Voyager, 2022. 546 p.
35. Leuven-Zwart, Kitty, van (1989) 'Translation and Original: Similarities and Dissimilarities I', Target 1(2): 151-181.
36. Li K. The influence of the development of translation modes on the translator's mind. Humanities and social sciences communications. 2025. Vol. 222. URL: <https://doi.org/10.1051/shsconf/202522201024> (date of access: 04.10.2025).
37. Munday J., Pinto S. R., Blakesley J. Introducing translation studies: theories and applications. London, 2022. 324 p. URL: <https://doi.org/10.4324/9780429352461> (date of access: 18.10.2025).
38. Newmark P. More Paragraphs on Translation. Philadelphia, Adelaide: Multilingual Matters Ltd, 1998.
39. Noprianto E. Student's descriptive text writing in SFL perspectives. Indonesian journal of english language teaching and applied linguistics. 2017. Vol 2, No 1. P. 65–81. URL: <http://ijeltal.org/index.php/ijeltal/article/view/53/pdf> (date of access: 12.09.2025).
40. Pekkanen, H. (2007). The duet of the author and the translator: Looking at style through shifts in literary translation. *New voices in translation studies*, 3(1), 1-18. <https://doi.org/10.14456/nvts.2007.2> (date of access 23.06.2025).

41. Schreiber M. Übersetzungstypen und Übersetzungsverfahren / Michael Schreiber // Handbuch Translation / M. Snell-Hornby, H. G. Höning, P. Kußmaul; hrsg. von Peter A. Schmitt. Zweite, verbesserte Auflage. Tübingen: Stauffenburg Verlag, 2006. S. 151–154.

42. Sipayung, K. T. (2021). Translation Shifts on Reference by Machine Translation. URL: <http://dx.doi.org/10.21462/ijefl.v6i1.362> (date of access 23.05.2023).

43. What is literary translation and features of translation of fiction. URL: <https://translate.jurklee.ua/en/chto-takoe-hudojestvennyiy-perevod/> (date of access 23.04.2025).

44. Wu, K. Uncovering the functional aspect of translator style: corpus stylistic insights. *Humanities Social Sciences Communication* 12. 2025. P. 13 URL: <https://doi.org/10.1057/s41599-025-05123-0> (date of access 23.04.2025).

45. Yang, Qingxin, et al. Would Longer Sentences Lead to More Faithful Translation? Effects of Linguistic Features on Metafunctional Translation Equivalence in Chinese Classics. *Theory and Practice in Language Studies* 15.2 (2025): 516-526. URL: <https://doi.org/10.17507/tpls.1502.2211> (date of access 23.04.2025).

46. Yongshua, H. (2025). A study of translation practices under the theory of category shift-taking chapter 6 of the young gamblers as an example. *International Journal of Education Humanities and Social Science*, 08(03), 613-624. <https://doi.org/10.54922/IJEHSS.2025.1026> (date of access 25.04.2025).

47. Your Dictionary. YourDictionary: Definitions and Meanings From Over a Dozen Trusted Dictionary Sources. URL: <https://www.yourdictionary.com/transformation> (date of access: 15.10.2025).